

ÄITIYS KAHDEN KULTTUURIN VÄLISSÄ

Mirva Barton

**Opinnäytetyö
Kevät 2007**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t) BARTON, Mirva	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 73	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Äitiys kahden kulttuurin välissä		
Koulutusohjelma Sosiaali- ja terveysala		
Työn ohjaaja(t) KETOLA, Tuija KOKKO, Marja-Liisa		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää miten äidit kokevat kahden kulttuurin äitiyden suomalaisessa yhteiskunnassa ja liittykö kahden kulttuurin äitiyteen erityishaasteita. Tavoitteena oli myös selvittää onko äideillä erityisen tuen tarvetta. Työni teoriaosassa yhdistyy äitiyden teoria monikulttuurisuuden ilmiöihin, kuten etnisyyteen, syrjintään ja rasismiin.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisella tutkimusotteella käyttäen menetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tutkimukseen osallistui kolme afrikkalais-suomalaisen lapsen äitiä. Haastattelut toteutettiin helmikuussa 2007.</p> <p>Kahden kulttuurin äitiyteen suhtaudutaan tutkimukseni mukaan pääasiallisesti hyvin suomalaisessa yhteiskunnassa. Äidit mainitsivat, etteivät ole kokeneet asiantonta käytöstä julkisissa palveluissa. Äitien mukaan sosiaali- ja terveysalan sekä opetusalan ammattilaisten tieto lapsen etnisyyteen liittyvissä asioissa ei ole ajan tasalla. Äidit olivat kokeneet syrjintää miehensä etnisyyden takia kanssaihmisten taholta. Etnisen taustan omaavaan lapseen kanssaihmiset suhtautuivat äitien mukaan ihastellen eivätkä äidit olleet kokeneet syrjintää lapsen etnisyyden perusteella.</p> <p>Äidit kokivat, että kahden kulttuurin äitiyteen liittyy useita erityishaasteita. Äidit mainitsivat, että päävastuu lapsen kasvattamisesta kaksikulttuuriseksi jää äideille myös afrikkalaisuuden suhteen. Kaksikielisyys, molempien kulttuurien arvostus, isän tukeminen afrikkalaisuuden välittämisessä lapselle ja lapsen fyysiseen terveyteen liittyvät asiat koettiin erityishaasteiksi.</p> <p>Haastatteluissa kävi ilmi, että äidit eivät koe tarvetta yhteiskunnan järjestämälle erityistuelle. Paras tuki äitiyden erityishaasteissa oli äitien mielestä vertaistuki. Äidit kokivat myös Jyväskylän afrikkalaisen yhteisön tärkeäksi tukijaksi sekä lapsen että oman elämänsä kannalta.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Äitiys, monikulttuurisuus, etnisuus, etninen syrjintä, rasismi.		
Muut tiedot		

Date _____

Author(s) BARTON, Mirva	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 73	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Motherhood in between two cultures		
Degree Programme Social- and healthcare		
Tutor(s) KETOLA, Tuija KOKKO, Marja-Liisa		
Assigned by		
Abstract <p>The aim of my thesis was to research multicultural motherhood in Finnish society and find out if mothers face any special challenges. I also wanted to find out if multicultural mothers felt the need for any special support. The theory of my thesis combines motherhood with the phenomenon of multiculturalism such as ethnicity, discrimination and racism. I used qualitative method in my research. I interviewed three mothers who have a biological African-Finnish child. The interviews were made during February in 2007.</p> <p>The multicultural motherhood is mainly seen as a positive phenomenon in a Finnish society. According to my study the mothers have not been mistreated by any Finnish officials but thought that it is problematic that professionals in social- and healthcare, day care or schools do not have enough special knowledge concerning ethnic children. In the interviews the mothers told that people have discriminated them because of the ethnic background of their African men. The mothers have never been discriminated because of the ethnic background of their children.</p> <p>The mothers felt that there are several special challenges in multicultural motherhood. They felt that it is mainly their responsibility to educate the children on both cultures. Bilingualism, the appreciation of both cultures, supporting the father to educate the children about African culture and special needs concerning ethnic children's physical health were seen as special challenges.</p> <p>In the interviews the mothers pointed out that they do not feel that there is any special support needed from the society. According to the mothers the best support in multicultural motherhood is peer support. The mothers also felt that the African community of Jyväskylä is a very important support for both their children and themselves.</p>		
Keywords Motherhood, multiculturalism, ethnicity, ethnic discrimination, racism.		
Miscellaneous		

1 JOHDANTO	4
2 ÄITIYS.....	6
2.1 ÄITYDEN HISTORIAA SUOMESSA	6
2.2 ÄIDIN JA LAPSEN PSYKOLOGISEN SUHTEEN HISTORIAA	8
2.3 KULTTUURI JA KIRJALLISUUS ÄITIKUVAN LUOJINA	9
2.4 ÄITYDEN USKOMUKSET	11
3 KULTTUURI.....	13
3.1 AFRIKKALAISUUS.....	13
3.2 SUOMALAISUUS.....	15
3.3 MONIKULTTUURISUUS	17
3.4 MONIKULTTUURINEN SUOMI.....	18
4 RASISMI JA ETNINEN SYRJINTÄ.....	21
4.1 ETNISYYS	21
4.2 ETNINEN SYRJINTÄ.....	23
4.3 RASISMI.....	25
4.4 ARKIPÄIVÄN RASISMI SUOMESSA.....	26
4.5 RASISTINEN RIKOLLISUUS SUOMESSA	28
4.6 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	29
5 TUTKIMUSASETELMA JA TEHTÄVÄT.....	31
5.1 KVALITATIIVINEN TUTKIMUS	31
5.2. TUTKIMUSHAASTATTELU	32

5.3 PUOLISTRUKTUROITU TEEMAHAASTATTELU	34
5.4 TUTKIMUSTEHTÄVÄT	35
6 AINEISTON ANALYYSI	36
6.1 TUTKIMUSAINOSTON ANALYYSI	36
6.2 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	37
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	40
7.1 TAUSTATIEDOT	40
7.2 TUTKIMUKSEN TULOKSET TEEMOITTAIN	40
7.2.1 <i>Tulevaan äitiyteen liittyvät pelot</i>	41
7.2.2 <i>Ympäristön ja yhteiskunnan suhtautuminen äiteihin</i> .	42
7.2.3 <i>Kahden kulttuurin äitiyteen liittyvät erityishaasteet</i> ..	43
7.2.4 <i>Afrikkalaisten kontaktien merkitys lapsen elämässä</i> ..	46
7.2.5 <i>Kahden kulttuurin arvot ja tavat</i>	47
7.2.6 <i>Yhteiskunnan ja ympäristön suhtautuminen afrikkalais-suomalaiseen lapseen</i>	49
7.2.7 <i>Lapseen kohdistuva etninen syrjintä</i>	51
7.2.8 <i>Äitiin kohdistuva syrjintä</i>	52
7.2.9 <i>Tuen muodot äitiyden erityishaasteissa</i>	53
7.2.10 <i>Äitien ja lasten tulevaisuus</i>	57
8 POHDINTA.....	61
LÄHTEET.....	67

LIITE..... 70

LIITE 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO ÄIDEILLE.. 71

1 JOHDANTO

Äitiys on moniulotteinen ilmiö, joka on muuttunut yhteiskuntamme muutosten myötä. Aiemmin äidillä oli suomalaisessa yhteiskunnassa päävastuu lapsen kasvattamisesta ja hoivaamisesta. Nykyään myös äidillä voi olla äidin roolin lisäksi ansiotyössä käyvän rooli. Isä osallistuu lapsen kasvattamiseen ja hoivaamiseen ja nyky-yhteiskunnassa isän odotetaan ottavan aktiivisesti osaa perhe-elämään ansiotyön ohella. Opinnäytetyöni keskittyy tutkimaan äitejä, jotka ovat valinneet lapsensa isäksi afrikkalaisen miehen. Samalla äidit ovat tehneet tiedostamattoman valinnan perinteisen ja suomalaisessa yhteiskunnassa melko epätavalliseksi käyneen äidin roolin puolesta. Afrikan maissa perheissä on edelleen tarkka roolijako, äideille kuuluu lasten kasvatusta ja hoivaaminen, isän tehtävä on perheen elättäminen. Valitessaan afrikkalaisen puolison nämä suomalaisnaiset ovat valinneet myös afrikkalaisen perhemallin äidin ja isän rooleineen.

Tutkimuksessani on kyse äitien vähemmistöstä, joka kasvattaa lapsistaan uutta suomalaista vähemmistöä. Suomessa on verrattain vähän niin sanottuja sekaliittoja ja niistä syntyneitä lapsia. Maahanmuuton myötä tilanne tulee kuitenkin muuttumaan ja kaksikulttuuristen lasten määrä tulee kasvamaan. Tavoitteenani on selvittää tutkimuksessani, mitä kaksikulttuurisuus vaatii äideiltä ja miten he kokevat elämänsä suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisäksi selvitän, onko äideillä erityisen tuen tarvetta.

Sosiokulttuurisen työn opiskelijana tutkin opinnäytetyössäni kolmea suomalaista äitiä, joiden lapsi on afrikkalais-suomalainen. Lapset ovat biologisia lapsia, joilla on suomalainen äiti ja afrikkalainen isä. Päätin, että valitsen kahden kulttuurin kombinaatioksi suomalaisuuden ja afrikkalaisuuden. Oletukseni oli, että saan eniten tutkimustehtävää tukevaa tietoa valitsemalla ryhmän, joka on etnisen hierarkian alapäässä. Perustelen valintaani ja oletustani Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesalan teoksessa esitellyillä Magdalena Jaakkolan (1995; 1999) tutkimuksilla, joissa Jaakkola on havainnut, että suomalaiset suhtautuvat kielteisimmin ulkomaalaisryhmiin, jotka poikkeavat eniten suomalaisista kulttuurisesti ja ulkoisesti (Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 25).

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on saada tietoa äideiltä siitä: 1) miten äidit ovat kokeneet kahden kulttuurin äitiyden suomalaisessa yhteiskunnassa, 2) kokevatko äidit, että kahden kulttuurin äitiyteen liittyy erityishaasteita sekä 3) onko äideillä erityisen tuen tarvetta.

2 ÄITIYS

2.1 Äitiyden historiaa Suomessa

Äitiyden historian suurin murros tapahtui 1840-luvulta alkaen ja kesti 1920-luvulle saakka. Sääty-yhteiskunta hajosi ja Suomi modernisoitui vähitellen. Käsitykset perheestä ja perhesuhteista muuttuivat. Miesten ja naisten suhteet puolisoina sekä vanhempien ja lasten väliset suhteet joutuivat myös muutoksen kohteeksi. Isäntävallasta siirryttiin yhteiskunnalliseen järjestykseen, jossa jokainen täysi-ikäinen mieskansalainen oli oikeutettu päättämään omista asioistaan. Tämä muutos toi mieskansalaisille oikeuden vapauteen, mutta samalla vastuun oman perheensä toimeentulosta. Isäntävallan aikana taloudellinen vastuu ja päätösvalta lapsista, palvelijoista ja työläisistä sekä naispuolisista sukulaisista kuului tilan tai talouden isännälle. (Vuori 2003, 41.)

Vaimon ja äidin asema perheessä vahvistui, vaikka mies toimikin perheen pään roolissa. Ajan hengen mukaisesti äidin tuli kasvattaa fyysisesti terveitä ja siveellisesti kansalaiskuntoisia lapsia. Uudet perheopit ja äitiys tulivat osaksi valtio-oppia ja näillä uusilla aatteilla rakennettiin kansakuntaa. Ylempien yhteiskuntaluokkien naiset opastivat maaseudun naisia ja työläisnaisia kohti parempaa äitiyttä. He katsoivat, että köyhemmat äidit tarvitsevat heidän neuvojaan ja tarpeen tullen myös kontrolliaan. Esimerkiksi köyhäinapu oli sidottu velvollisuuteen ottaa vastaan ohjausta lapsen kasvatukseen ja kodinhoitoon liittyvissä asioissa. (Vuori 2003, 42.)

1900-luvulla naisen ja äidin rooli sulautuivat yhteen. Nainen oli äiti, tuleva äiti tai vähintäänkin äidillinen olento. Lapseton ja naimaton nainenkin hoiti yhteiskunnassa äidillisiä tehtäviä. Arjessa tämänkaltainen äitiyden ihannointi ei aina toteutunut toivotulla tavalla. Köyhät eivät aina olleet kuuliaisista heihin kohdistuvassa ohjauksessa, laittomia abortteja tehtiin ja aviottomia lapsia syntyi. Työläisnaisliike protestoi porvarillisen naisliikkeen holhousta ja kontrollia ja nosti esiin äitiyteen liittyviä yhteiskunnan epäkohtia. Työläisnaisliikettä kiinnostivat esimerkiksi aviottomien äitien oikeudet ja asema yhteiskunnassa. (Vuori 2003, 42.)

Sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut ja uudet alan ammatit syntyivät ja kehittyivät Suomen itsenäisyyden alkuaikoina. Kehittyminen jatkui jatkosodan aikoihin saakka. Sosiaalityö ja terveydenhuolto alkoi luoda puitteita äitiyshuollolle. Väestöpoliittinen keskustelu pai-

nottui etenkin sotien jälkeen suureen lapsilukuun ja ihanoi perhe-elämää. Keskeisin äitiyteen vaikuttava instituutio oli kansakoulu, joka pyrki valistamaan äitejä lasten terveyteen ja kasvatukseen liittyvissä asioissa. Köyhiä ei pyritty enää kontrolloimaan, vaan ohjaus, valistus ja neuvonta muotoutuivat uusiksi tukemisen keinoiksi. Äitiys- ja lastenneuvoloita perustettiin joka kuntaan, lapsilisä otettiin käyttöön ja koulutettiin kodinhoitajia ja kotisisaria auttamaan ja tukemaan äitejä. Lastenhoito oli osa kodinhoitoa, eikä sitä erotettu omaksi tehtäväkentäkseen. Äitien tehtävänä oli pitää koti kunnossa ja keskittyä lasten fyysisen terveyden ja hygienian vaalimiseen. (Vuori 2003, 43.)

Sotien jälkeistä aikaa voidaan pitää äiti-lapsi-suhteen kehittymisen aikana. Huomio keskittyi fyysisen terveyden ohella äidin ja lapsen väliseen psykologiseen suhteeseen. Vuorovaikutus ja läheinen suhde olivat uusia päämääriä, joihin äidin tuli nyt pyrkiä. Hyvä ihminen oli psyykkisesti terve ja tasapainoinen. Yksilöllistä persoonallisuutta alettiin korostaa ja arvostaa. Sotien jälkeen perhemalli oli perinteinen ydinperhe, jossa äiti huolehtii kodista ja lapsista ja isä takaa taloudellisen turvan. Perheongelmat nähtiin perheen sisäisiksi ongelmiksi, joihin ammattilaisten oli puututtava. Aiemmin ne oli mielletty järjestäytyneen yhteiskunnan ulkopuolelle ajautumiseksi. Kaikki perhemallit, jotka eivät edustaneet perinteistä ydinperhettä, nähtiin potentiaalisina ammatillisen puuttumisen kohteina. (Vuori 2003, 44.)

Ydinperhe nähtiin pitkään ainoana perhemallina, joka voi tarjota lapselle hyvän elämän. Tästä mallista on kuitenkin pyritty pääsemään eroon, koska avioerot, yksinhuoltajaperheet, uusperheet ja erilaiset yhteishuoltojärjestelyt ovat nykyään monen perheen arkea. Edelleen itää ajatus perheideaalista, joka muodostuu kahden sukupolven ja sukupuolen perheestä. Tämä perheideaali ohjaa vahvasti sosiaalipolitiikkaa, asenteita, talouselämää ja ammatillisia käytäntöjä. (Vuori 2003, 50.) Sosiaalialan ammatillisuuden näkökulmasta on selvää, että monikulttuuristuvassa Suomessa ei näin kapea-alainen perheajattelu toimi. Ydinperheideaali on hyvin länsimaalainen ja vanhanaikainen. Ammatikäytännöissä on tärkeää, että otetaan huomioon monikulttuuristuva yhteiskunta ja todelliset perhetilanteet, jotta asiakkaita voidaan tukea. Vaarana on se, että työntekijä kohtelee muun kuin ydinperhemallin asiakkaita eriarvoisesti omien asenteidensa takia.

2.2 Äidin ja lapsen psykologisen suhteen historiaa

Moderni lapsipsykologia alkoi kehittyä 1900-luvun alussa. Tutkimus liitti yhteen lastensuojelun ja kasvatopsykologian. Samanikäisiä lapsia pystyttiin tarkkailemaan klinikoilla ja lasten seimissä. Lapsen kehityksen standardisoiminen ja normaalin kehityksen rajojen määrittäminen otettiin uudeksi päämääräksi. Tärkeitä tietoa kerättiin myös paikoista, joissa pieniä lapsia hoidettiin erossa äideistään. Esimerkiksi lastenkodeista saatiin ensiarvoisen tärkeää tietoa lapsen kehityksestä. (Vuori 2003, 46.)

Sotien jälkeen auktoriteeteiksi nousivat psykoanalyttikot. Psykoanalyttikot havaitsivat terveitä lapsia ja kehittivät yhä tehokkaampia havainnointimenetelmiä. Psykoanalyttisen tradition edustajat ja kehityopsykologit tekivät yhteistyötä lasta tutkiesseen. Lapsen ympäristö samastettiin aluksi äitiin, josta tuli tärkeä havainnoinnin ja teoretisoinnin kohde. Erityisen paljon eri ammattikuntien ymmärrykseen lapsuudesta on Suomessa vaikuttanut psykoanalyysin niin sanottu objektisuhdekoulukunta, jonka keskeisinä vaikuttajina ovat toimineet Melanie Klein, Donald Winnicott ja John Bowlby. Teoriat ja käytännön sovellukset ovat painottuneet alle kolmivuotiaan lapsen kehitykseen. (Mts. 47.)

Donald Winnicott kehitti ajatuksen ”riittävän hyvästä äidistä”. Winnicott näkee, että äiti ei saa olla ”liian hyvä”, koska lapsi tarvitsee kehittyäkseen myös pettymyksiä ja turhautumista. Toinen brittiläinen vaikuttaja on John Bowlby, joka tunnetaan parhaiten kiintymyssuhdeteoriastaan. Maailman terveysjärjestö WHO antoi Bowlbylle tehtäväksi kerätä tietoa toisen maailmansodan aikaisista lasten kehityksen häiriöistä ja niiden hoidosta. Bowlbyn raportti aiheesta ilmestyi vuonna 1948, jonka keskeisin löydös oli se, että laitoshoido on vaaraksi lapselle. Kehittyäkseen normaaliksi yksilöksi lapsi tarvitsee pysyvää hoivaa luodakseen kiintymyssuhteen, jonka positiiviset vaikutukset kantavat häntä läpi elämän kaikissa tulevaisakin ihmissuhteissa. Sotien jälkeen Bowlbyn ja hänen aikalaistensa teoriat tulivat osaksi käytännön sosiaalityötä. Huoli kohdistui ongelma-perheisiin ja poikkeavuuteen, joissa ei lapsen kiintymyssuhteen ajateltu olevan turvallinen. Kiintymyssuhdeteoriasta tuli mittari, jolla ruvettiin kokeellisesti tutkimaan äitien ja lasten suhdetta. Tulokseksi saatiin pitkään, että vakaisissa keskiluokkaisissa oloissa lapsille kehittyi terve kiintymyssuhde. (Mts. 48.)

Tutkimusten edistyessä on havaittu, että sosiaaliluokka ei vaikuta suoranaisesti kiintymyssuhteeseen eikä köyhyys sinänsä johda lasten kehityksen ongelmiin. Oletus siitä, että lapsi tarvitsisi vain oman biologisen äitinsä hoivaa on myös purettu. Hoivan antaja voi olla lapsen isä, isovanhempi tai kuka tahansa lapseen läheisessä suhteessa oleva henkilö. Myöskään lastenkotilasten tai päivähoitolaisten ei ole todettu kärsivän, vaikka hoitajia olisi useitakin, mikäli olosuhteet muuten ovat hyvät. Teorioita on kritisoitu myös sen suhteen, että ne ovat kulttuurisesti rajoittuneita. Teoriatieto koskee länsimaisia lapsia ja pohjaa länsimaiseen tiedekäsitykseen. (Mts. 49.)

2.3 Kulttuuri ja kirjallisuus äitikuvan luojina

Äidin ja lapsen välinen suhde ei kehity tyhjiössä. Siihen vaikuttavat yhteiskunnan aatteet ja historiallinen aika, jona suhde luodaan. Jokainen äiti joutuu omana aikanaan käymään vuoropuhelua kulttuurivirtausten ja kasvatusaatteiden kanssa luodessaan omaa äidin rooliaan ja tehdessään kasvatusvalintoja. Usein on niin, että edellisten sukupolvien mallit ovat ristiriidassa uuden sukupolven äitien aatteiden kanssa. Kaikissa kulttuureissa on yleisesti hyväksytyjä kasvatustavoitteita, jotka vaikuttavat yksityisen kasvattajan tavoitteisiin joko tietoisesti tai tiedostamatta. Kuusikymmenluvun alkupuoliskolle saakka Suomessa kasvatustavoitteena oli hyvän ihmisen ja kunnan kansalaisen aikaansaaminen. Sitten päätavoitteiksi nousivat lapsen kasvattaminen itseään toteuttavaksi ja luovaksi ihmiseksi. 1980-luvulla alettiin korostaa hyvän itsetunnon merkitystä. (Laurila 1996, 45.)

Kunkin ajan kirjallisuus heijastaa kulttuuri- ja aatemaailmaa ja samalla luo sitä. Äitikuva kulkee kirjallisuudessa ja muuttaa muotoaan aatehistorian mukaisesti. Myös lastenkirjat luovat aikansa äitikuvaa. Tämän päivän lastenkirjoissa ja saduissa elää vapautunut lapsi, joka kamppailee moninaisten ongelmien kanssa. Vuosikymmenet sitten äiti näyttäytyi lastenkirjallisuudessa täydellisenä olentona. Äiti tarkoitti aina lastensa parasta ja häneltä puuttuivat kaikki inhimilliset heikkoudet. (Mts. 46.)

Grimmin veljekset kokosivat 1800-luvulla Saksassa eläneitä kansansatuja, jotka ovat tunnettuja ympäri maailmaa tänäkin päivänä. Vuosisatojen ajan kasvatusvaikutteet tulivat Suomeen Saksasta. Oli luonnollista, että myös saksalaiset lasten sadut saivat suuren suosion maassamme. Tunnetussa tarinassa Tuhkimo tarinan nimihenkilö jou-

tuu kärsimään pahan äitipuolensa ja sisarpuoltensa huonosta kohtelusta. Tarinan päättyessä Tuhkimon oma, jo edesmennyt äiti on läsnä ja auttaa Tuhkimoa. Sadussa äidin haudalle kasvaneessa puussa asuu valkea lintu, joka lopulta kostaa ilkeille sisarpuolille. (Mts. 46.)

Tunnetut kirjailijat Anni Swan ja Elsa Beskow käsittelevät äidin kuolemaa ja sen aiheuttamaa tuskaa lapselle. Saduissa äidin kuolema on yhteydessä lapsen tottelemattomuuteen ja pahuuteen. Anni Swanin sadussa tytär lähtee tansseihin, vaikka äiti on kuolemansairas. Tottelematon tytär palaa tansseista ja huomaa, että kuolema on saapunut noutamaan äidin. Kamppailu äidin kuolemasta käydään tyttären ja kuoleman välillä ja äiti nousee pyhimyksen arvoon tarinassa. Beskown tarinassa äiti ei koskaan itke. Äiti ei ole itkenyt edes sinä päivänä, kun isä tuotiin kuolleena metsästä, jossa oli sattunut onnettomuus. Tarina etenee ja Beskow kuvailee, kuinka äiti vaeltaa metsässä ja itkee. Äidin kyynelten syyksi paljastuvat tottelemattomat lapset. Marttyyriäiti sopi 1950-luvun sodan jälkeiseen aikaan, jolloin äideillä oli paljon työtä ja lasten tuli pysytellä poissa tieltä ja käyttäytyä tottelevaisesti. (Mts. 48.)

Äitikuva muokataan ja luodaan myös aikuisille suunnatussa kirjallisuudessa. 1940-luvulla ilmestyi teos *Suomalainen äiti*, joka oli antologia sen ajan kirjallisuuden äitikuvista. Esipuheessa luonnehditaan suomalaisen äidin luonteenpiirteitä. Suomalainen äiti esitetään jalona ja nöyränä, hiljaisen taistelun kävijänä. Äidillä kuvataan olevan valoisa elämänrohkeus ja hän täyttää uhrautuvimmin rakkauden pyhän käskyn. (Mts. 49.) Äitikuva, joka nykyään luotaisiin, olisi varmasti hyvin erilainen 1940-lukuun verrattuna. Vaikka äitiä ei enää pidetäkään pyhimyksenä, elää tuo täydellisyyteen pyrkivä äitiys yhä edelleen uskomuksissamme äitiydestä.

2.4 Äitiyden uskomukset

Uskomukset ovat sidottu tiettyyn kulttuuriin, aikaan ja paikkaan. Usein on niin, että jokaisella sukupolvella on omat uskomuksensa, jotka seuraava sukupolvi taas muokkaa omanlaisikseen. Äitiyden kohdalla on toisin. Äitiyden uskomukset näyttävät olevan samankaltaisia sukupolvesta toiseen ja muutos näissä uskomuksissa tapahtuu hitaasti. Suomalaisessa yhteiskunnassa äiti liitetään kotiin ja kotonaoleva äiti on arvostetumpi kuin työssäkäyvä äiti. Työssäkäyvän äidin yleisyydestä huolimatta kotiäiti nähdään uskomuksissa parempana äitinä. Miesten uskomuksissa äiti on kodin valtiatar, joka hallitsee kotia. Naisten uskomuksissa äiti puolestaan hoitaa lastaan kotona. Miesten uskomuksissa korostuu vallan näkökulma, naisten uskomuksissa hoivan näkökulma. Miehille ja naisille on uskomusten tasolla yhteistä äidin tärkeyden korostaminen. Uskomuksissa oma äiti on tärkein hoivan ja rakkauden antaja lapselleen. Koti nähdään lapselle parhaana kasvualustana. Vaikka suomalaisessa arjessa on mitä erilaisimpia perhekäytäntöjä, on äidin tärkeydellä vankka asema ihmisten ajattelussa. (Katvala 2001, 90–91.)

Naisille huolehtiminen ja hoivaaminen on kulttuuristen odotusten mukaista. Huolenpito on vahvasti naisiin liitetty ominaisuus sekä naissukupolvelta toiselle siirtyvä ”toimintataipumus”. Uskomuksissa on jo 1800-luvulta saakka korostettu myös äidin tärkeyttä kasvattajana. Äidin tehtävänä on kasvattaa kunniallisia kansalaisia. Epäonnistuminen tässä tehtävässä on edelleen häpeällistä äideille. Äiti on uskomusten mukaan voimakas, täydellinen ja pystyvä ja äitiä pidetään yleisesti isää tärkeämpänä lapsen elämää ajatellen. (Mts. 91.) Julkinen puhe korostaa jaettua vanhemmuutta, jossa molemmilla vanhemmilla on lapsen kasvatuksessa ja kodin hoidossa yhtä tärkeä rooli. Uskomuksissa korostuu kuitenkin se, että kodin- ja lastenhoitoon liittyvät tehtävät eivät kuulu isälle. Äidin puolestaan nähdään luonnostaan osaavan hoitaa koti ja lapset. Isän roolina pidetään edelleen elättäjän tehtävää. Isä vierailee äidin valtakunnassa auttamassa erinäisissä tehtävissä, jotka usein ovat maskuliinisia. Äiti toisintaa tätä asetelmaa kiittäen miestä avusta. (Mts. 83.)

Äiti nähdään joko hyvänä äitinä tai huonona äitinä. Äitiydelle asetetut kulttuuriset vaateet määrittävät äitiyden kokemusta ja arvottavat äitejä. Jos äiti kohtelee lastaan ymmärtämättömästi ja kärsimättömästi, kokee hän itsensä huonoksi äidiksi. Vaikka hyvä äiti on ideaali ja epärealistinen arjessa toteuttaa, pyrkivät äidit aktiivisesti tähän

tavoitteeseen. Länsimainen tapa ajatella selittää hyvä äiti, huono äiti-ajattelua. Asiat nähdään kaksinapaisesti: hyvä/huono, heikko/vahva, järki/tunteet. Ajattelumalli on raaka, koska se ei salli sitä, että äiti voisi olla sekä hyvä että huono yhtä aikaa. Ironista on se, että hyvä äiti on uskomuksissa tavoitteena, mutta siihen ei koskaan ylletä. (Mts. 95.)

Pohjoismainen vaatimattomuus estää sen, että kukaan äiti voisi koskaan sanoa ääneen olevansa hyvä äiti. Katvalan väitöskirjassaan esittelemä ruotsalaisen Welles-Nyströmin (1996) tutkimus vanhemmuudesta ja äitiydestä todentaa tämän ajatusrakennelman. Welles-Nyström kutsuu ajatusrakennelmaa Janten laiksi. Lain keskeiset ajatukset ovat ”en ole mitään”, ”en osaa mitään” ja ”en tiedä mitään”. Itsensä ja toisten kehuminen ei ole pohjoismaisessa ajattelussa soveliasta. Ylpeyden aiheet, tiedot ja taidot verhotaan vaatimattomuuden ja kriittisyyden taakse. (Mts. 96.)

3 KULTTUURI

3.1 Afrikkalaisuus

Puhuttaessa Afrikasta ja afrikkalaisuudesta tarkoitetaan aluetta, joka on Saharan eteläpuolella. Marokko, Tunisia, Algeria, Libya, Egypti ja osa Sudanista edustavat arabikulttuuria. (Lewis 2006, 563.) Jatkossa viitatessani afrikkalaisuuteen tarkoitan juuri Saharan eteläpuolista Afrikkaa, eli niin kutsuttua ”mustaa Afrikkaa”. Vaikka Afrikassa on 54 maata ja se on kooltaan kolme kertaa niin suuri kuin Yhdysvallat, voidaan silti puhua yhteneväisestä kulttuuriperinnöstä, joka johtuu kolonialismin ajoista ja afrikkalaisten kokemasta orjuudesta. Iso-Britannian ja Ranskan vaikutus kulttuuriin on huomattava monissa maissa. Myös espanjalainen, saksalainen, hollantilainen ja portugalilainen kulttuuri on havaittavissa niissä maissa, jotka olivat näiden maiden siirtomaita. (Mts. 563.)

Saharan eteläpuolisessa Afrikassa puhutaan noin 1000 eri kieltä ja murretta. Alue jakaantuu yli 600 kulttuuriryhmään, joista suurimmat ovat zulut, yorubat, hausat, hottentotit, masait ja igbot. Afrikka muodostaa kodin noin 800 miljoonalle ihmiselle. Afrikkalaiset määrittelevät itseään enemmän kulttuuriryhmän ja etnisen ryhmän perusteella kuin maakohtaisesti. 1880-luvulla kolonialismin aikana luodut keinotekoisilta tuntuvat aluerajaukset eivät edelleenkään tunnu omilta. Afrikkalainen voi sanoa olevansa esimerkiksi kenialainen, maan rajojen mukaisesti. Hän kuitenkin kokee olevansa vahvemmin zulu, kulttuuriryhmän rajojen mukaisesti. (Mts. 563–566.)

Eletty historia vaikuttaa afrikkalaisiin ja afrikkalaisuuteen vielä tänäkin päivänä. Orjuus, joka on vaikuttanut afrikkalaiseen omanarvontuntoon vahvasti, kukoisti 1500-luvulta 1800-luvulle. (Mts. 564–565.) Afrikkalaisia kuljetettiin orjatyövoimaksi Uuteen maailmaan, eli Amerikan mantereelle arvioiden mukaan 12–15 miljoonaa. Orjuus lakkautettiin maailmalla 1900-luvun alkuun mennessä. (Orjuus 2006.) Vaikka orjuus lopetettiin, olot eivät parantuneet. Afrikan mantereen luonnonvarat löydettiin 1900-luvun lopulla ja maanosa jaettiin eurooppalaisten omistukseen Liberiaa ja Etiopiaa lukuun ottamatta. Kulta, hiili, timantit ja kupari olivat eurooppalaisille siirtomaaisännille etusijalla ja siirtomaiden kansalaiset unohtuivat. Heimot Afrikassa hajosivat uusien siirtomaajakojen takia. Suurin osa Afrikan maista itsenäistyi 1960-luvulla. Tästä

huolimatta etniset ryhmittymät ovat ajautuneet aseellisiin konflikteihin ja useissa maissa on kärsitty sisällissodasta. (Lewis 2006, 565.)

Historian tapahtumat on sosiaalistettu sukupolvelle toisensa jälkeen. Vuosisatojen takaiset tapahtumat vaikuttavat afrikkalaisiin edelleen ja aiheuttavat epäluottamusta valkoisia kohtaan. Poliittinen ja taloudellinen riisto on ollut anteeksiantamatonta ja siitä johtuu afrikkalaisten alemmuudentunto eurooppalaisiin nähden. Afrikkalaisten omanarvontunto on alkanut parantua 2000-lukua kohti tultaessa. Tätä kehitystä ovat vauhdittaneet afrikkalaista alkuperää olevat urheilijat, merkkihenkilöt, muusikot ja poliitikot eri maissa. Perinteinen afrikkalaisuus on vahvasti esillä nykyään. Spirituaalisuus ja animismi nähdään osaksi kansanluonnetta ja siitä osataan olla ylpeitä. (Mts. 565.)

Afrikkalaiseen identiteettiin tänä päivänä vaikuttavat korruptio, diktatuurit, köyhyys, veden puute ja maanosaa riepoteleva AIDS. HI-virusta sairastavia on Saharan eteläpuolisessa Afrikassa enemmän kuin missään muualla maailmassa. (Hiv and Aids in Africa 2006.) Vuonna 2003 maanosa lukeutui YK:n kehitysraportin mukaan maailman köyhimmäksi mantereeksi. Maanosasta löytyy myös onnistujamaita, joita ovat esimerkiksi Botswana, Etelä-Afrikka, Nigeria, Angola ja Sudan. Luonnonvarat ja moderni lainsäädäntö selittävät menestystä. (Afrikka 2006.)

Afrikkalainen ei ajattele yksilökeskeisesti vaan yhteisöllisesti. Ihminen on aina osa suurempaa kokonaisuutta, perhettä tai sukua. Perhe tarkoittaa isän, äidin ja lapsien lisäksi myös isovanhempia, serkkuja, tätejä, setiä ja enoja. Perheeseen kuuluu siis koko suku ja se kantaa yhteistä vastuuta jäsenistään. Jos joku perheenjäsen sairastuu tai joutuu pulaan, muut auttavat häntä. Vaikeudet selvitetään yhdessä ja myös ilot jaetaan. Siksi suvulla on paljon sananvaltaa jäsentensä elämään, eikä suuria ratkaisuja tehdä ilman suvun suostumusta. (Helander, Vaaramo, Vallisaari 1996, 12.)

Afrikkalaisessa perheessä on yleensä paljon lapsia. Lapset ovat tärkeitä, sillä he varmistavat, että perheellä on tulevaisuus ja vanhemmilla vanhuuden turva. Jos perheeseen ei synny lapsia, se on koko suvulle suuri suru. Afrikkalaisessa perheessä jäsenten roolit ovat selkeät. Kaikki tietävät, mitä heiltä odotetaan ja mikä on heidän paikkansa. Mies on perheen pää ja hänen sanansa on laki. Vaimo kunnioittaa miestään ja lapset kunnioittavat vanhempiaan. Pienemmät sisarukset kunnioittavat vanhempia sisaruksi-

aan. Afrikkalaisessa perheessä mies edustaa perhettä ulospäin ja hänen vastuullaan on perheen elättäminen. Kodin sisällä naisella on merkittävä asema ja koti on afrikkalaisen naisen valtakunta. Jos perheen isä kuolee, vanhin poika perii isän aseman, mutta ei tämän päätösvaltaa. Äidistä tulee perheen pää, jolla on vastuu perheen taloudesta ja suurista päätöksistä. (Helander ym. 1996, 12.)

Naisen tärkein tehtävä on afrikkalaisen perinteisen ajattelun mukaan lasten synnyttäminen. Äidin tehtäviin kuuluu lasten hoitaminen, ruuan valmistaminen ja muu kodin hoito. Afrikkalaiset pitävät vanhuksia yhteisönsä suurena rikkautena. Vanhukset seuraavat nuorempien elämää ja välittävät heille omaa elämäkokemustaan ja viisauttaan. (Helander ym. 1996, 13.)

3.2 Suomalaisuus

Suomi on ollut historiansa aikana osa läntistä naapurimaataan Ruotsia keskiajalta 1800-luvun alkuun. Tämän jälkeen Suomi oli autonominen osa Venäjää noin sadan vuoden ajan. Maa itsenäistyi 1917, jonka jälkeen se on kokenut suuria muutoksia. Maatalousyhteiskunnasta muuttuminen teollistuneeksi hyvinvointivaltioksi ja liittymisen Euroopan unionin jäseneksi ovat muuttaneet suomalaisia ja suomalaisuutta. Mitattuna sekä inhimillisen kehityksen indeksillä että bruttokansantuotteella Suomi on tällä hetkellä yksi maailman rikkaimmista maista. YK:n Inhimillisen kehityksen indeksillä (engl. Human Development Index) Suomi sijoittuu 11. maailman maiden joukossa. YK:n HDI- mittarin tarkoitus on asettaa maailman maat paremmuusjärjestykseen sen mukaan, mikä maa kykenee tarjoamaan asukkailleen eniten mahdollisuuksia hyvään elämään. Bruttokansantuotteella mitattuna Suomi on sijalla 13. maailman rikkaimpien maiden joukossa. (Suomi 2006.)

Suomessa on vähemmistöryhminä saamelaiset, suomen-ruotsalaiset ja romanit. Maa jakaantuu murrealueisiin ja tyypillisesti suomalaiset jaetaankin murrealueen mukaisesti myös luonteenpiirteiltään tietynlaisiin ihmisiin. Esimerkiksi savolaiset mielletään kieroiksi ja pohjalaiset suorasanaisiksi. (Keltikangas-Järvinen 1996, 217–218.) Kuvaessaan omaa kulttuuriaan suomalaiset puhuvat mielellään saunasta, sisusta, Sibeliuksesta ja luonnonläheisyydestä. Kulttuuri on saanut vaikutteita Saksasta ja Ruotsista sekä venäläis-ortodoksiselta kulttuurialueelta. Nykyään suomalaisuus on amerikkalai-

suuden ja ylikansallisen populaarikulttuurin verhoamaa. Koska kaupungistuminen on tapahtunut suhteellisen myöhään, on suurimmalla osalla suomalaisista kuitenkin edelleen sidos maaseutuun esimerkiksi kesämökin muodossa. (Suomi 2006.)

Kansanluonteeseen kuuluu vakavuus ja surumielisyyt. Ihmisillä on taipumus kuvata negatiivisia tunteita voimakkaampina ja pitkäkestoisempina kuin positiivisia tunteita. Vertailtaessa tutkimuksissa suomalaisia muihin kansallisuuksiin, korostuvat kaunan ja kateuden tunteet suomalaisuutta määritteleviksi. Kateus koetaan osittain positiiviseksi tunteeksi, koska se motivoi ihmisiä parempaan suoritukseen. (Keltikangas-Järvinen 1996, 221.) Suomalainen ei osaa ottaa kohteliaisuutta vastaan tuntematta itseään ahdistuneeksi eikä ilmaista itseään kansainvälisillä areenoilla tai keskustelussa. Luonteeseen kuuluu tietty syrjään vetäytyminen ja vaatimattomuus verrattaessa suomalaisuutta muihin kulttuureihin. Maa on saavuttanut itsenäisyyden ja onnistunut pitämään siitä kiinni, maksanut sotavelkansa ennätysajassa, niittänyt mainetta urheilun ja informaatioteknologian kentillä, sekä kuuluu maailman puhtaimpien maiden joukkoon. Saavutuksista huolimatta suomalaiset kokevat alemmuuskompleksia. (Lewis 2006, 331.)

Kansa ei kuitenkaan pöde huonoa itsetuntoa, vaan on ponnistuksissaan osoittanut luotavansa voimiinsa historian saatossa. Suomalaiset sosiaalistuvat suomalaisiksi tiettyine käyttäytymismalleineen. Itseänsä vähättelevä, pessimistinen suomalainen suojautuu tulevaa vastaan ja on näin selvinnyt aikojen saatossa. Jos varautuu kaikkein pahimpaan, ei pettymys ole niin suuri. Kuvaillessaan itsestään huonoja puolia ei tuota toiselle pettymystä ja on ainakin rehellinen. (Keltikangas-Järvinen 1996, 223–224.)

Suomalainen kansanluonne ja suomalaisuus ovat tähän saakka muotoutuneet tietyissä ajassa ja maantieteellisissä rajoissa. Kulttuuri on alati muuttuva ja on ilmeisen selvää, että ”suo, kuokka ja Jussi” sekä ”Sibelius, sauna ja sisu” pysyvät aina suomalaisuutta kuvaavina elementteinä, mutta monikulttuuristuvassa Suomessa suomalaisuutta kuvaavia elementtejä tulee ajan myötä lisää. Katajainen kansa alkaa värittyä maahanmuuton seurauksena. Suomalaisuuden määritelmä muuttaa muotoaan ja laajenee.

3.3 Monikulttuurisuus

Monikulttuurisuudella tarkoitetaan sitä, että yhteiskunnassa elää rinnakkain monia, eri kulttuureja edustavia ihmisiä ja ryhmiä. Monikulttuurisuutta määriteltäessä on tärkeää ottaa huomioon käsitteen monimerkityksellisyys. Hyviin asioihin keskittyttäessä kiinnitetään huomio siihen, että Suomi kansainvälistyy. On hienoa, että Suomessa on monen eri kulttuurin edustajia, lapsilla on monenmaalaisia ystäviä ja kaupoista saa eksoottisia ruoka-aineita. Kääntöpuolensa monikulttuurisuudelle antaa erilaisuuden ja vieraan kulttuurin tapojen ymmärtämisen vaikeus. Ongelmalliseksi voi muodostua myös valtaväestön ja vähemmistöjen välinen yhteiskunnallinen epätasa-arvo. (Huttunen, Rastas & Löytty 2005, 16–22.)

Monikulttuurisuus asettaa haasteita sekä yhteiskunnalle, instituutioille että yksilöille. Yhteiskunnan tasolla on pohdittava, minkälaista monikulttuurisuuspolitiikkaa harjoitetaan, jotta rasismia voidaan vähentää ja konflikteja valtaväestön ja vähemmistöjen välillä välttää. Instituutiotasolla tarkoitetaan esimerkiksi sosiaali- ja terveystalvveluja tai poliisilaitosta. Näiden instituutioiden edustajien on rakennettava ammatillisuuttaan uudelleen ja otettava huomioon eri kulttuurien kohtaaminen työskentelyssään. Yksittäinen ihminen kohtaa monikulttuurisuutta saadessaan maahanmuuttajataustaisen työtoverin, ystävän tai sukulaisen. Yksilötasolla kulttuurien kohtaamiseen liittyviä kysymyksiä joutuu usein pohtimaan vasta, kun kulttuurien kohtaaminen muuttuu rasismiksi. Läheiseen ihmiseen kohdistuva rasismi avaa diskurssin arjessa tapahtuvalle eriarvoisuudelle ja uudelleenmäärittelee monikulttuurisuutta. (Huttunen ym. 2005, 23–24.)

Kulttuurien kohdatessa sekä valtaväestö että maahanmuuttajat joutuvat sopeutumaan kulttuuriin muutokseen eli akkulturaatioon. (Söderling 1999, 26.) Suhtautumistavat voidaan jakaa John W. Berryn (1990) mukaan neljään eri käyttäytymismalliin, johon Söderling (1999, 26.) teoksessaan viittaa: integraatio, assimilaatio, separatismi ja marginalisoituminen. Integraatiolla tarkoitetaan sitä, että maahanmuuttaja ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan mutta haluaa myös omaksua joitain piirteitä valtakulttuurista. Integraatiosta käytetään Suomessa myös käsitettä kotoutuminen. Hyvin kotoutuneet maahanmuuttajat osallistuvat tulomaansa yhteiskuntaan täysivaltaisina jäseninä, haluavat omaksua kielen ja työllistyä. (Söderling 1999, 27.)

Assimilaatiolla tarkoitetaan pakkosopeutumista valtakulttuuriin, jolloin oman kulttuurin merkitys jää taustalle. Kun suomalaiset muuttivat vuosisadan vaihteessa Yhdysvaltoihin, tapahtui amerikkalaistuminen assimilaation keinoin. Menestyminen uudessa maassa vaati nopeaa kielen ja amerikkalaisen kulttuurin omaksumista. Separatismi tarkoittaa oman kulttuurin arvostamista niin paljon, että yhteydet valtakulttuuriin ovat vähäiset. Esimerkiksi Suomessa romanit ovat historian saatossa toimineet näin ja yhteydenpito valtaväestöön on edelleen vähäistä. Marginalisoinnilla tarkoitetaan sellaista maahanmuuttajaa, joka ei välttämättä kunnioita omia juuriaan, mutta ei ole kiinnostunut olemaan tekemisissä valtakulttuurinkaan kanssa. Pohjois-Amerikan intiaanit on marginalisoitunut ryhmä. Intiaanit ovat menettäneet oman kulttuurinsa valloitusten myötä, mutta eivät hyväksy maahanmuuttajien kulttuuriakaan. (Mts. 27–28.)

Työelämässä ja opiskelussa maahanmuuttajat hyväksyvät valtakulttuurin pelisäännöt. Perheasioissa ja lasten kasvatuksessa vaalitaan omaa kulttuuria ja pyritään sosiaalistamaan lapset oman kulttuurin piiriin. (Trux 1999, 184.) Etninen ryhmä on selviytymistä edistävä tekijä. Alkuvaiheessa se tarjoaa kiinnittymiskohdan uudessa ympäristössä. Myöhemmässä vaiheessa suhtautuminen omaan etniseen yhteisöön usein muuttuu väljemmäksi, kun maahanmuuttaja saa muita kiinnekohtia yhteiskunnassa. (Mts. 185.)

3.4 Monikulttuurinen Suomi

Yhteiskunnan monikulttuurisuus määrittyy sen mukaan, millaisista toimijoista ja kulttuureista se koostuu. Näin kunkin yhteiskunnan monikulttuurisuus on sidottu tiettyyn historialliseen aikaan ja niihin päätöksiin, mistä maista pakolaisia ja turvapaikanhakijoita otetaan. (Rastas ym. 2005, 22.) Suomalaiset solmivat avio- tai avoliittoja, joissa liiton toinen osapuoli on ulkomaalainen. Myös nämä liitot edistävät monikulttuurisuutta. Suurimmat Suomessa asuvat ulkomaalaiset ryhmät vuoden 2005 lopussa olivat venäläiset (24 621), virolaiset (15 459), ruotsalaiset (8196) ja somalialaiset (4704). Tällä hetkellä ulkomaiden kansalaisia on 2,2 % väestöstä, mikä tarkoittaa 113 852 henkilöä (Väestörakenne 2005).

Syyt Suomeen tuloon voidaan jakaa viiteen eri ryhmään: paluumuutto, perhesyyt, pakolaisuus, työ ja opiskelu. Pakolaiset, paluumuuttajat ja suomalaisen kanssa avioitu-

neet muodostavat suurimmat ryhmät. Entisen Neuvostoliiton alueen suomalaissyntyiset paluumuuttajat eli inkerinsuomalaiset ovat suurin maahanmuuttajaryhmä. Pakolaisia maahan tulee sekä kiintiöpakolaisina että turvapaikkamenettelyn kautta. Lisäksi Suomeen tulee pakolaisia perheen yhdistämishankkeen kautta, kun jo maassa olevien pakolaisten perheet muuttavat Suomeen. (Forsander & Ekholm 2001, 108–109.)

Vuosina 1973–76 Suomeen saapui 180 pakolaista Chilestä. Heistä suurin osa on muuttanut takaisin kotimaahansa tai muihin espanjankielisiin maihin. Seuraava suurempi erä pakolaisia saapui Suomeen Vietnamista 1980-luvulla, jolloin Suomi lupautui ottamaan 100 pakolaista. Vuonna 1985 hallitus päätti vuosittaisesta pakolaiskiintiöstä. Ensimmäinen pakolaiskiintiö oli 100 pakolaista vuodessa, vuonna 2007 kiintiö on 750 pakolaista. (Mts. 109–110.) Vuoden 1980 jälkeen Suomi on ottanut muun muassa irakilais-, iranilais-, afgaani- ja kurdipakolaisia. Lisäksi maahan on tullut pakolaisia entisen Jugoslavian alueelta. Turvapaikanhakijoina Suomeen on tullut vuonna 1990 yli kaksituhatta somalia ja vuonna 1992 yli 1500 entisen Jugoslavian alueen kansalaista. (Mts. 111.) Turvapaikanhakijoita tulee Suomeen ympäri maailman kriisialueilta. Määrät ovat kuitenkin Euroopan pienimpiä ja turvapaikka myönnetään vuosittain noin 600 ihmiselle. Hakijoita on noin kolminkertainen määrä myönnettyihin turvapaikkoihin verrattuna. (Turvapaikanhakijat ja päätökset 2005.)

Avioliitto tuo Suomeen vuositasolla noin 2000 ulkomaan kansalaista. Suurimmat kansalaisuusryhmät, joiden kanssa suomalaiset avioituvat ovat venäläiset, virolaiset, yhdysvaltalaiset ja turkkilaiset. Työn takia Suomeen muuttaa muutama tuhat ulkomaalaista vuosittain. Kansainvälisten opiskelijavaihtojen kautta Suomeen tulee tuhansia ulkomaalaisia opiskelijoita, joista suurin osa palaa kotimaahansa vaihdon jälkeen. (Forsander & Ekholm 2001, 112–113.)

Maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen ohjelma korostaa integroitumisen tärkeyttä kaikkien maahanmuuttajien kohdalla. Pyrkimyksenä on, että paluumuuttajat, siirtolaiset ja pakolaiset kotoutuisivat mahdollisimman nopeasti suomalaiseen yhteiskuntaan ja pääsisivät mukaan työelämään. Maahanmuuttajien toivotaan oppivan suomen kielen, mutta ylläpitävän myös omaa kulttuuriaan. Suomalaisen monikulttuurisuuspolitiikan tavoitteena on tasa-arvo ja myönteinen eriyttäminen. Myönteisellä eriyttämisellä tarkoitetaan erityisiä tukitoimenpiteitä, jotka kohdistuvat ainoastaan maahanmuuttajiin. Työtön maahanmuuttaja tekee viranomaisen kanssa sopimuksen, jossa hänen vel-

vollisuutensa on osallistua yhteiskunnan kotouttamistoimiin, muun muassa kielen opetukseen ja vastineeksi hän saa rahallista tukea. (Ikäläinen, Martiskainen & Törrönen 2003, 29–31.) Kotouttamistoimien toteutumista varmennetaan maahanmuuttajien kotoutumista ja turvapaikan vastaanottoa koskevalla lailla, joka astui voimaan 1.5.1999 (Jasinskaja-Lahti, Leibkind & Vesala 2002, 20).

Suomi on vastaanottanut pakolaisia Afrikasta vuosina 1979–2006 yhteensä 7823 henkilöä. Luku sisältää kiintiöpakolaiset, myönteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat sekä perheen yhdistämishojelman kautta maahan tulleet. Suomeen on tullut pakolaisia Afrikasta ensin pieniä määriä vuosina 1979–1990. Määrät ovat vaihdelleet yhdestä kahteenkymmeneen. Vuonna 1991 maahan on tullut 606 afrikkalaissyntyistä pakolaista. Määrät ovat pysyneet 300–600 välillä vuosina 1991–2006 lukuunottamatta vuotta 1992, jolloin maahan tuli 1255 afrikkalaispakolaista ja seuraavana vuonna 975 afrikkalaispakolaista. Pakolaisia on tullut eniten Somaliasta 1990-luvun alussa. Pienempiä määriä on tullut Suomeen muun muassa Sudanista, Angolasta, Etiopiasta, Ruandasta, Nigeriasta, Ugandasta, Libyasta ja Ghanasta. (Suomen vastaanottamat pakolaiset alkuperämaan mukaan 1991–2006, 2006.)

Suurin osa Suomeen tulleista afrikkalaisista on pakolaistaustaisia. He ovat tulleet maahan joko turvapaikanhakijoina tai perheen yhdistämishojelman kautta. Kotoutuminen ei ole sujunut ongelmitta. Suomessa hankittu työkokemus, maassa asumisaika ja suomen kielen taito ovat tärkeimpiä kotoutumista edistäviä tekijöitä. Afrikkalaisista suurin ryhmä ovat somalit, joista 68 % on edelleen työttömänä. Afrikan maista tulleiden pakolaisten ja maahanmuuttajien asemaa heikentää myös suomalaisten negatiivinen suhtautuminen heihin. Suomalaisesta poikkeava kulttuuri ja ulkonäkö lisäävät suomalaisten kokemia negatiivisia ennakoasenteita. Eri ryhmien väliset avunantoverkostot ja oman kulttuurin vahvistaminen tätä kautta parantaa kuitenkin sopeutumista uuteen kulttuuriin ja edistää monikulttuurisuutta. Kaikkia afrikkalaisia yhdistää kotimaasta riippumatta yhteisöllisyys. Se, että afrikkalaiset hakeutuvat toistensa luo ja luovat verkostoja auttaa heitä arjessa selviytymisessä. (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 23–25.) Esimerkkinä mainitsen Jyväskylässä toimivan Keski-Suomen Afrikka-yhdistyksen, joka on afrikkalaisten perustama. Yhdistyksessä toimii jäseniä useista eri Afrikan maista ja yhdistyksen järjestämissä tapahtumissa he tuovat esille omaa kulttuuriaan.

4 RASISMI JA ETNINEN SYRJINTÄ

4.1 Etnisyys

Etnisyydellä tarkoitetaan kulttuurisilla välineillä tehtävää erontekoa ihmisten ja ihmisryhmien välillä. Ryhmä, joka määritellään etniseksi, on yhtenäinen, mutta se poikkeaa valtakulttuurista. Monikulttuurisuuden käsite on sidottu etnisyyden käsitteeseen. Monikulttuuristuvasta yhteiskunnasta puhuttaessa tarkoitetaan, että etnisten ryhmien määrä on kasvamassa. (Huttunen 2005, 117.) Etnisyyden käsite korvaa aiemmin käytetyt sanat heimo, rotu ja kansa. Etenkin heimo-sana viittaa siirtomaa-aikaan, jolloin se on negatiivisesti väritty. Vaikka etnisyydellä tarkoitetaan enemmistöä poikkeavaa vähemmistöryhmää, liitetään käsitteeseen edelleen myös ihmisten rodullisiin ominaisuuksiin liittyvät eroavaisuudet. (Hautaniemi 2001, 16.)

Maahanmuuttajat ovat uusi etninen vähemmistö. Suomessa on kuitenkin aina ollut etnisiä vähemmistöjä. Perinteiset etniset vähemmistöt ovat saamelaiset, romanit, juutalaiset, tataarit, venäläiset ja suomenruotsalainen kielivähemmistö. Perinteisten etnisten vähemmistöjen kautta voidaan havaita, miten heidän oikeutensa ovat muotoutuneet historian saatossa. Esimerkiksi saamelaisilla on nykyään oikeus käyttää omaa äidinkieltään viranomaisasioissa sekä saada opetusta ja päivähoitoa omalla kielellään. Romaneille on järjestetty erilaisia koulutus- ja tukiprojekteja ja juutalaisilla on Suomessa oma hautausmaa, päiväkotit, koulu ja vanhainkoti. Vähemmistöjen oikeudet ja arvostus yhteiskunnassa kehittyvät koko ajan. Myös vähemmistöoikeuksia puolustava lainsäädäntö muotoutuu yhteiskunnan suvaitsevaisuuden mukaan. (Forsander & Ekholm, 2001, 84–85.)

Perinteiset vähemmistöt ovat joutuneet taistelemaan oikeuksistaan vuosien saatossa. Esimerkiksi romanien kohtelu maassamme on ollut eriarvoistavaa ja romaneihin on liitetty vahvoja negatiivisia ennakkoluuloja. Perinteisten vähemmistöjen tilanteesta on opittu paljon ja uusille vähemmistöille eli maahanmuuttajille turvataan lainsäädännöllä jo nyt tiettyjä erityisoikeuksia. (Forsander & Ekholm 2001, 85.) Laki ja asetus maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta tuli voimaan vuonna 1999. Laki kattaa maahanmuuttajien oikeudet sekä velvoittaa viranomaiset järjestämään kotoutumisprosessiin liittyviä erityispalveluita maahanmuuttajille. (L 9.4.1999/493.)

Perinteisten vähemmistöjen ja maahanmuuttajien lisäksi etnisyyttä Suomessa edustavat seka-avioliitot tai avoliitot. Seka-liitoilla tarkoitetaan tilannetta, jossa parisuhteen toinen osapuoli on suomalainen ja toinen on ulkomaalainen. Suomessa asuvia perheitä, joissa vaimo on ulkomaalainen on tällä hetkellä 14318. Mies on ulkomaalainen 12579 avioliitossa. Avoliittoa, joissa nainen on ulkomaalainen on Suomessa 6367. Mies on ulkomaalainen 7143 avoliitossa. (kirkko ja perhe 2005.) Viime vuosien aikana suomalaiset naiset ovat avioituneet eniten yhdysvaltalaisien ja turkkilaisten miesten kanssa. Seuraavaksi yleisimpiä ovat avioliitot ruotsalais- ja brittimiesten kanssa. Suosituimmuusjärjestyksessä viidentenä ovat somalialaismiehet ja kuudentena saksalaismiehet. Suomalaismies avioituu yleisimmin venäläis- tai virolaisnaisen kanssa. Seuraavaksi suosituimmat aviopuolisot tulevat Thaimaasta, Ruotsista, Yhdysvalloista ja Filippiineiltä. (Arteva 2000, 14.)

Ilmiöihin, joissa yhdistyy aineksia useammasta, aiemmin toisistaan erillisistä kulttuureista, viitataan käsitteellä hybridi. Näiden ainesten yhdistyessä syntyy jotain laadullisesti uutta. Hyvänä esimerkkinä hybridistä toimii maailmanmusiikki. Yhteiskunnan tilasta kertoo paljon se, miten hyvin näkyviä hybridisiä kulttuurisia käytäntöjä siedetään. Erinomaisena esimerkkinä ovat seka-avioliitot eri kulttuurien edustajien välillä. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 30–31.)

Yhteiskunta määrittelee ja luokittelee ihmisiä ja etnisiä ryhmiä, jotta heistä voidaan keskustella kaikkien tuntemilla käsitteillä. Nimeäminen osin poistaa rasistisia ilmauksia, mutta toisaalta edesauttaa sitä, että ihmisiä kategorioidaan tiettyyn ryhmään kuuluviksi. Luokittelujen väliin putoavat seka-avioliitoista syntyneet lapset. He muodostavat tulevaisuudessa uuden ”hybridisen” eli kulttuurisia aineksia yhdistelevän ryh-

män. Voidaankin kysyä, onko heillä mahdollisuus olla molempien vanhempien ryhmän jäseniä vai kuuluvatko he vain toisen vanhemman ryhmän jäseniksi? (Huttunen 2005, 139.) Oma tutkimukseni ottaa kantaa tähän kulttuuriseen kysymykseen näiden lasten äitien näkökulmasta.

4.2 Etninen syrjintä

Syrjinnällä tarkoitetaan ihmisten välisiin eroihin perustuvaa ei-hyväksyttävää erotte-
lua. Myös toiminta tai toimimatta jättäminen, jonka takia henkilö joutuu eriarvoiseen
asemaan, katsotaan syrjinnäksi. (Joronen & Salonen 2006, 29–30.) Välitön syrjintä on
henkilön tai ryhmän eriarvoista kohtelua sillä perusteella, että he edustavat tiettyä
ryhmää. Syrjintä voi olla myös välillistä, jolloin henkilö joutuu perusteettomasti tietyn
menettelyn takia huonompaan asemaan kuin muut. Tyypillinen esimerkki välillisestä
syrjinnästä on rekrytointitilanne, jossa hakijalta edellytetään maan virallisen kielen
hallintaa, vaikka työtehtävät eivät sitä vaatisi. Syrjinnän voidaan katsoa olevan etnistä
silloin, kun toiminta tai menettely johtuu ihmisen tai ihmisryhmän etnisestä taustasta,
kulttuurista tai äidinkielestä. (Joronen & Salonen 2006, 17–18.)

Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys ovat keskeisiä periaatteita niin kansainvälisissä
sopimuksissa kuin oman maamme oikeusjärjestelmässä. Perustuslain mukaan ihmiset
ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa
muihin nähden eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen,
mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn pe-
rusteella. Syrjinnän kieltää Suomessa myös rikoslaki. Helmikuussa 2004 voimaan tul-
lut yhdenvertaisuuslaki konkretisoi ja laajensi entisestään syrjinnän kieltä. Laki pani
täytäntöön Suomessa kaksi EU-direktiiviä, rasismidirektiivin ja työsyryntädirektiivin.
(Mts. 30)

Yhdenvertaisuuslaissa syrjintä kielletään iän, etnisen ja kansallisen alkuperän, kansa-
laisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuu-
den, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yh-
denvertaisuuslaki määrittelee syrjinnän laajasti. Siinä kielletään välittömän ja välilli-
sen syrjinnän lisäksi häirintä sekä ohje tai käsky syrjiä. Laki sisältää myös vastatoimi-

en kiellon, mikä tarkoittaa, että on kiellettyä kohdistaa epäedullista kohtelua henkilöön, joka osallistuu yhdenvertaisuutta vahvistaviin ja turvaaviin toimiin. (Mts. 30.)

Syrjinnästä ja asenneilmapiiristä maahanmuuttajia kohtaan on tehty viime vuosina useita tutkimuksia. Euroopan rasismien ja muukalaispelon seurantakeskus (EUMC) julkaisi maaliskuussa 2005 vertailututkimuksen Euroopan eri maiden valtaväestön suhtautumisesta etnisiin vähemmistöihin. Lähes 60 prosenttia suomalaisista vastaajista vastusti tutkimuksen mukaan maahanmuuttoa. Tämä on neljänneksi korkein luku, kun tutkimuksessa oli mukana 19 maata. Esimerkiksi naapurimaassamme Ruotsissa vastaava luku oli alle 15 prosenttia. Monikulttuurisuuden vastustus oli Suomessa Euroopan keskitasoa. Kuitenkin esimerkiksi turvapaikanhakijoiden vastaisuus oli Suomessa tutkimuksen mukaan Euroopan toiseksi alhaisinta. Magdalena Jaakkolan tutkimuksessa, joka on julkaistu vuonna 2005 todetaan, että suomalaisten asenteet pakolaisia kohtaan ovat muuttuneet myönteisemmiksi laman jälkeen. Jaakkola on tutkinut suomalaisten suhtautumista maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003. (Mts. 22.)

Eri kansallisuusryhmiin suhtaudutaan Suomessa eri tavalla. Maassamme vallitsee niin sanottu etninen hierarkia, joka toteutuu arkielämässämme. Suopeimmin suhtaudutaan ruotsalaisten ja inkerinsuomalaisten maahanmuuttoon. Kielteisimmät asenteet kohdistuvat venäläisten ja somalialaisten maahanmuuttoon. Seka-avioliitoista suomalaisilla on myös samantyyppisiä hierarkisia ajatusrakennelmia. Jaakkolan (2005) tutkimuksessa vain 29 prosenttia suhtautui myönteisesti ”mustalaisen” kanssa avioitumiseen, 52 prosenttia juutalaisen kanssa avioitumiseen ja 75 prosenttia saamelaisen kanssa avioitumiseen. (Mts. 23.)

Henkilökohtaiset kontaktit ulkomaalaisten kanssa ovat lisääntyneet, mikä korreloi myönteisiin asenteisiin ulkomaalaista työvoimaa, pakolaisia ja yleensä ulkomaalaisia kohtaan. Korkeasti koulutetut henkilöt suhtautuvat positiivisemmin maahanmuuttajiin. (Mts. 23.) Kaikkein negatiivisimmin maahanmuuttajiin suhtautuvat eläkeläisnaiset ja nuoret maalaispojat. Näiden kahden ryhmän suhtautuminen selittyy vahvalla stereotyyppillä, jonka mukaan maahanmuuttajat uhkaisivat suomalaisten sosiaalietuuksia ja työllisyyttä. Myös heikosti koulutetut selittävät kielteistä suhtautumistaan maahanmuuttajiin tämän ajatuksen kautta. (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 26.)

4.3 Rasismi

Klassisen määritelmän mukaan rasismi koostuu sarjasta kuvitelmia, joiden mukaan tietty ihmisryhmä on muita ryhmiä moraalisesti, älyllisesti ja kulttuurisesti ylivoimaisempi ja jonka ylivoimaiset ominaisuudet periytyvät sukupolvelta toiselle (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 28.) Rasismin käsittely on verrattain uusi ilmiö Suomessa. Ei ole tarkoituksenmukaista verrata Suomen tilannetta muiden maiden tilanteeseen, sillä rasismilla on paikalliset ilmenemismuodot ja erityispiirteet. (Joronen & Salonen 2006, 15.)

Rasismissa voidaan hahmottaa kolme ulottuvuutta: ideologia, toiminta ja olosuhde. Rasismilla on perinteisesti tarkoitettu ideologiaa, jonka mukaan ihmiset voidaan jakaa syntyperänsä perusteella biologisiin ja sosiaalisiin ominaisuuksiin perustuviin rotuihin. Näiden ”rotujen” avulla ihmiset voidaan jakaa hierarkkiseen arvojärjestykseen. Tieteen avulla on todistettu jo vuosikymmeniä sitten, ettei ihmisiä voi jakaa rotuihin. Tästä huolimatta rodun käsitteeseen perustuva rasismi elää edelleen arjessamme. Toisen rasistisen ideologian muoto on korostaa ”rotujen” sijaan kulttuuriin perustuvaa erilaisuutta ryhmien välillä. Kulttuurirasismissa korostetaan kulttuurien erillään pitämisen luonnollisuutta. Ennakkoluulot tulevat helposti ilmi juuri kulttuurirasismina. Henkilö, joka irtisanoutuu perinteisestä rasismista saattaa olla sitä mieltä, että tietyt kulttuurit eivät sovi yhteiseloön ”meidän” kulttuurin kanssa. (Joronen & Salonen 2006, 15–16.)

Rasismi toimintana tarkoittaa ennen kaikkea sellaista toimintaa, jonka tietoisena päämääränä tai seurauksena on henkilön tai ryhmän ihmisoikeuksien kieltäminen tai vaarantuminen ryhmän todellisten tai kuvitteellisten etnisten tai rodullisten ominaisuuksien takia. Perinteiselle rasismille tyypillinen toiminnan muoto on alistaminen, kulttuurirasismille poissulkeminen. (Mts. 16.)

Rasismi olosuhteena tarkoittaa sitä, että erilaiset käytännöt, toiminnot ja yhteiskunnalliset rakenteet voivat tuottaa eriarvoisuutta. Tällöin tietyt ryhmät voivat jäädä etujen ulkopuolelle tai joutua huonompaan asemaan. Esimerkiksi maahanmuuttajat saattavat joutua huonompaan asemaan työmarkkinoilla, mikäli heille ei suoda mahdollisuutta suomen kielen opintoihin tai heidän lähtömaassaan saamaansa koulutusta ja tutkintoa

ei tunnusteta Suomessa. Tämänkaltainen rasismi ei välttämättä edellytä suoranaisen rasismin motiivin olemassaoloa eikä näin ollen ole aina tahallista. (Mts. 17.)

On tärkeää huomata, etteivät rasistiset asenteet, rasistinen toiminta tai syrjintä voi esiintyä ilman kansakunnan yleisen ilmapiirin ja kulttuurin, politiikan ja median antamaa hyväksyntää ja tukea. Rasistiseen toimintaan syyllistyvät ihmiset tukeutuvat ajatusten ja mielikuvien varastoon, joka heijastaa koko kansakunnan yleistä mielipidettä. (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 30.)

4.4 Arkipäivän rasismi Suomessa

Rasismi ei ole ainoastaan ideologia eikä yhteiskunnallinen ilmiö, vaan sitä esiintyy myös ihmisten arjessa. Arkipäivän rasismiksi voidaan kutsua vuorovaikutuskäytäntöjä, joissa ihmiset asetetaan ihonvärinsä tai kulttuuritaustansa perusteella eriarvoiseen asemaan. Arkielämän ilmiöitä, jotka sisältävät rasistisia piirteitä ovat esimerkiksi käytetyt käsitteet, vitsit, kasvokkaisen vuorovaikutuksen eleet ja ilmeet sekä erilaiset tavat. Arkipäivän rasismi johtaa pahimmillaan maahanmuuttajien tai vähemmistöjen syrjäytymiseen ja syrjimiseen, kyseenalaistamiseen, turhauttamiseen sekä heidän näkemiseensä yhteiskunnan ongelmana. Rasistiset käytännöt ovat niin kiinteä ja vahva osa valtaväestön käyttäytymistä, että niitä on vaikeaa enää havaita rasistisiksi. Valtaväestöön kuuluvat sosiaalistuvat näihin käytäntöihin kasvaessaan kulttuurinsa jäseniksi. Arkielämän rasismi tuottaa etnisten ryhmien välisiä valtasuhteita, joissa määritellään, kuka on ”ylempi” ja ”parempi” ihminen. (Puuronen 2003, 193–194.)

Lähes kaikki maahanmuuttajataustaiset ja vähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat jossain vaiheessa elämäänsä joutuneet sanallisten hyökkäysten, etnonymien kohteeksi. ”Neekeri”, ”ryssä”, ”mustalainen” ovat tuttuja käsitteitä, joita usein käytetään kuvailemaan vähemmistöjä havaitsematta niiden rasistista ja halventavaa sisältöä. Etnonymien käytöllä on seuraamuksia, joita niitä käyttävät eivät usein tule ajatelleeksi. Nimittelyllä voi olla vaikutuksia nimittelyn kohteen elämään. Vaikka nimittelyllä ei olisi suoranaista solvaavaa tai halventavaa motiivia, tehdään joka tapauksessa erottelua ”meihin” ja ”muihin”. Usein ihmiset käyttäytyvät näennäisen suvaitsevaisesti, mutta viestittävät eleillään ja ilmeillään omaa ylemmyyttään ja halveksuntaansa vähemmistön edustajaa kohtaan. (Mts. 196–199.)

Arkielämässä käytetään kielellisen kommunikaation muotona myös vitsejä. On olemassa lukematon määrä eri kansallisuuksia ja ihmisryhmiä loukkaavia ja halventavia vitsejä, jotka perustuvat rodullisille tai kulttuurisille stereotyyppioille. Näissä vitseissä esiintyy tavallisesti ”neekereitä”, ”juutalaisia” tai ”mustalaisia”, joiden kustannuksella pilailtaan julmasti. Vieraita kansallisuuksia ja etnisiä ryhmiä koskevissa vitseissä toistuvat maailmanlaajuisesti samantyyppiset teemat: tyhmyys, outo ruoka ja ulkonäön poikkeavuus. Mikäli oman maan kansalainen liitetään vitsiin, on tyypillistä, että hänet kuvataan parempana ja voitokkaana eri tilanteissa. (Mts. 201–203.)

On olemassa myös joukko vitsejä, joissa oman maan kansalainen saadaan huonossa-kin valossa näyttämään huumorin avulla paremmalta kuin muut. Tyypillinen esimerkki ovat vitsit ”suomalainen, ruotsalainen ja norjalainen”, joissa suomalainen onnistuu nolaamaan itsensä jollain tavalla. Tämä itsensä nolaaminen nähdään vitseissä kuitenkin positiivisena ja tällä keinoin suomalainen nostetaan jalustalle muiden kansallisuuksien joukosta. (Mts. 201–203.)

Vitsit kiteyttävät asenteita ja ennakkoluuloja erityisen selkeällä tavalla. Niissä käsitellään usein sellaisia asioita, jotka julkisessa puheessa muuten olisivat tabuja. Huumorintutkijat väittävät, että vaikka ihmiset kertovat rasistisia vitsejä ja nauravat niille, se ei tee ihmisestä rasistia eikä tarkoita, että ihmiset hyväksyisivät vitsien maailmankuvan. (Mts. 203.) Naurullakin on moraaliset kustannukset, jotka pahimmassa tapauksessa ovat maailmanlaajuiset. Tanskalainen lehti Jyllands Posten esitti pilakuvia Islamin uskon perustajasta Muhammedista 30.9.2005. Nämä vitsiksi tarkoitetut pilakuvat johdivat maailmanlaajuisiin mielenosoituksiin ja kansainväliseen konfliktiin, koska ne koettiin loukkaaviksi. (Jyllands-Posten Muhammed cartoon controversy 2005.)

Erilaiset tavat voivat synnyttää ristiriitaisia tunteita. Pöytätavat, tavat sosiaalisessa kanssakäymisessä, kiintymyksen ja muiden tunteiden osoittamisen tavat eroavat kulttuureittain suurestikin. (Puuronen 2003, 204.)

4.5 Rasistinen rikollisuus Suomessa

Rasistisella rikollisuudella tarkoitetaan sellaisia rikoksia, joissa on rasistinen motiivi tai jotka sisältävät rasistisia piirteitä. Yleisin rasistinen rikos on pahoinpitely tai sen yritys, joita on 40 prosenttia kaikista rasistisista rikoksista. Seuraavana listalla tulevat kunnianloukkaus ja laittomat uhkaukset, joita on hieman alle neljännes. Eriasteiset vahingonteot muodostavat noin 15 prosenttia rasistisista rikoksista. Syrjintärikoksia ja rasistisesti motivoituneita kotirauhan rikkomisia oli vähemmän. Edelliset luvut ovat vuodelta 2003 ja toistuvat vuonna 2004 lähes samankaltaisina syrjintärikosten määrää lukuunottamatta. Syrjintärikosten määrä kaksinkertaistui vuodesta 2003 verrattuna vuoteen 2004. Lukua selittää vuoden 2004 alusta voimaan tullut yhdenvertaisuuslaki ja siitä johtuva kansallinen tiedotuskampanja. Rasistisen rikoksen todistajaksi pääsee todennäköisimmin julkisella ulkoilmapaikalla, kuten kadulla, torilla ja puistoissa. Myös ravintolat ovat rasististen rikosten tapahtumapaikkoina yleisiä. Valtaosa rikoksista tapahtuu illan ja yön aikana. (Joronen & Salonen 2006, 37–39.)

Noin 70 prosenttia rasistisista rikoksista kohdistuu ulkomaalaisiin tai ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin, eli uhrin kansalaisuus tai syntymä on muu kuin Suomi tai vanhemmista ainakin toinen on ulkomaalainen. Suomalaiset olivat suurin yksittäinen kansallisuusryhmä ja uhrina 47 prosentissa tapauksista. Hieman alle puolet heistä oli ulkomaalaistaustaisia, kolmannes romaneja ja loput valtaväestön edustajia. Valtaväestön edustaja joutui rasistisen rikoksen uhriksi yleensä sen takia, että oli tapahtumahetkellä etniseen vähemmistöön kuuluvan henkilön seurassa tai hänellä oli etniseen vähemmistöön kuuluva puoliso.

Suomalaisten jälkeen suurimmat kansallisuusryhmät olivat somalialaiset, venäläiset, turkkilaiset, irakilaiset, iranilaiset ja afganistanilaiset. Oleellisin muutos vuoden 2003 ja 2004 tilastoissa oli se, että afganistanilaiset ovat ottaneet entisestä Jugoslaviasta koitoisin olevien paikan kärkikuusikossa. Näin ollen voidaan sanoa, että näkyvien vähemmistöjen osuus on kasvanut rasististen rikosten uhrien joukossa. Suhteutettaessa näiden maiden kansalaisten kokonaismäärään Suomessa vähiten rasististen rikosten uhreja löytyy venäläisistä ja eniten somalialaisista. Rasistisen rikollisuuden vuosiselvityksen poliisin tietoon tulleista rasistisista rikoksista laatii poliisiammattikorkeakoulu. (Mts. 40.)

Merkittävää rasististen rikosten tilastoissa verrattaessa omaan tutkimukseeni on se, että rasistisen rikoksen uhriksi voi joutua pelkästään siitä syystä, että on etnisen taustan omaavan henkilön seurassa tai puoliso on etniseen vähemmistöön kuuluva henkilö. Näin ollen pelko rasistisen rikoksen uhriksi joutumisesta on arkipäivää sekä tutkimuksessani oleville äideille, heidän lapsilleen että heidän puolisoilleen. Rasistinen rikollisuus kohdistuu eniten kansalaisuusryhmistä somalialaisiin, jotka poikkeavat ulkonäöltään eniten suomalaisista. Tutkimuksessa ei ole pystytty selvittämään tekijöiden motiiveja teolleen, mutta poikkeava ulkonäkö ja kulttuuri saattavat osin selittää rasistista rikollisuutta. Tähän viittaa myös se, että somalialaiset ovat etnisen hierarkian alapäässä (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 25.) Suurin osa heistä on muslimeja, joka saattaa vaikuttaa valtaväestön asenteisiin viimeaikaisten maailman tapahtumien seurauksena.

4.6 Aikaisempia tutkimuksia

Suomessa äitejä ja äitiyttä on tutkittu päiväkirjojen, haastattelujen ja elämänkertojen avulla. Tutkimusmenetelmät on valittu siten, että äitien oma ääni ja kokemusmaailma saataisiin mahdollisimman hyvin esiin. Korhosen (1994) tutkimuksessa ”Keski-ikäisten naisten lapsuuskokemukset ja oma vanhemmuus” käsitellään äitiyttä. Tutkimuksessaan Korhonen (1994) on tutkinut äitiyttä haastattelemalla naisia ja tutkimalla heidän omaa äitisuhdettaan. Jokinen (1996) keskittyy tutkimuksessaan äitien väsymiseen. Nätkinin (1997) tutkimus, joka käsittelee maternalismia ja väestöpolitiikkaa tarkastelee sitä, kenen intressejä on kuunneltu tehtäessä äitiyttä koskevia poliittisia päätöksiä. Kuosmasen (2000) tutkimus pureutuu lesboäitiyteen ja Mayn (2000) tutkimuksen pääpaino on yksinhuotajaäitiydessä. (Vuori 2003, 62.)

Äitiyden ideologiaan liittyvät keskeisesti äitiyttä koskevat uskomukset. Uskomusten kautta on etsitty ”hyvää äitiä” (Perälä-Littunen 2001; Brown & Small 1997; Welles-Nyström, New & Richman 1994). Hyvän äidin on todettu näissä tutkimuksissa olevan sidottu kulttuuriin. Kullakin kulttuurilla on oma käsitys ”hyvästä äidistä” ja näissä uskomuksissa on huomattavia eroja kulttuurien vertailussa. Esimerkiksi Italiassa kaikki äidit ovat hyviä äitejä ja äitiyden nähdään kuuluvan tärkeänä osana naiseuteen. Ruotsissa puolestaan hyvä äiti ei ole pelkästään äiti vaan äitiys on vain yksi osa naisen elämässä.

Työn ja äitiyden yhdistäminen on ollut tärkeä tutkimuksen kohde niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Aihetta on tutkinut muun muassa Haavio-Mannila (1984), Gordon (1991) ja Kauppinen-Perttula (1995). Suurin osa suomalaisista naisista on lasten vauva-ajan jälkeen ansiotyössä. Pelkkä äidinura on suomalaisille naisille harvinainen eivätkä suomalaisnaiset ole tyytyväisiä kotiäitiyteen. Naitutkimuksessa äitiä on vasta viime aikoina alettu tehdä tutkimusta, jossa keskitytään naisten tunteisiin ja tuntemuksiin. Äidin oma ääni ja omat kokemukset ovat nykyään tarkastelun kohteena. (Katvala 2001, 22.)

Omassa tutkimuksessani lähdin liikkeelle äitiyden monimuotoisuuden ajatuksesta ja sen ajatuksen hyväksymisestä yhteiskunnallisesti. Äitiys on muotoutunut historian kuluessa ja muuttanut muotoaan nykypäivää kohti tultaessa. Aikaisemmin nainen oli sen miehen kumppani, jonka kanssa hänellä oli yhteisiä lapsia ja he muodostivat yhdessä ydinperheen. Nykyään äiti voi olla biologinen äiti, sijaisäiti, adoptioäiti, yksinhuoltajaäiti tai uusperheen äiti. Perheen lapselle voi nykyään muodostaa kaksi naistakin, jolloin äitejä on kaksi.

Äidillä on oikeus vaikuttaa omaan vartaloonsa ja päättää äitiydestään. Äitiyden ja äitien yhteiskunnallinen kontrolli on vähentynyt. Lähihistorian aikana on kuitenkin aina ollut äitien ryhmä, joka on ollut vähemmän arvostettu ja enemmän kontrolloitu yhteiskunnan taholta kuin ydinperheäidit. Muun muassa yksinhuoltajaäidit, äidit, joiden lapsilla ei ole sama isä, eronneet äidit tai äidit, joilla on kumppanina nainen ovat äitejä, jotka herättävät yhteiskunnallista keskustelua. Oma tutkimukseni paneutuu äiteihin, joilla on lapsi ulkomaalaisen miehen kanssa. Tarkastelen heidän kokemuksiaan yhteiskunnallisesta hyväksymisestä ja siitä, miten heitä äiteinä kohdellaan.

Maahanmuuttoa, erilaisuutta ja monikulttuurisuutta koskevaa tutkimusta on Suomessa tehty yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden piirissä. Tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota maahanmuuttajien sopeutumiseen, maahanmuuttajien identiteetteihin ja oman etnisen ryhmän jäsenyyden merkitykseen, Suomen perinteisten vähemmistöjen oikeuksiin, monikulttuurisuuden merkityksiin, ulkomaalaispolitiikkaan ja rasismiin. (Lehtonen & Löytty 2003, 10–11.) Oma tutkimukseni kytkee äitiyden monikulttuurisuuteen ja etniseen syrjintään.

5 TUTKIMUSASETELMA JA TEHTÄVÄT

5.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää sen kaikessa moninaisuudessaan. Tarkoituksena on tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkimusta tehdessä on otettava huomioon, että todellisuus ei ole hajoitettavissa osiin. Todellisen elämän tapahtumat vaikuttavat toisiinsa ja muodostavat monensuuntaisia suhteita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 152.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan omat arvolähtökohdat vaikuttavat siihen, miten hän ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Tutkimuksessa on mahdotonta saavuttaa objektiivisuutta perinteisessä mielessä, koska tutkija ja tieto kietoutuvat yhteen. Tutkittavasta ilmiöstä saatu tieto rajoittuu aina tiettyyn historialliseen aikaan ja paikkaan. (Mts. 152.)

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä koota tietoa todellisissa tilanteissa. Tiedon kerääjänä suositaan ihmistä ja metodina keskustelua ja havainnointia. Monet tutkijat käyttävät apuvälineinä tiedon hankinnassa testejä ja lomakkeita. Tutkija pyrkii paljastamaan odottamattomia seikkoja. Tarkoituksena ei ole testata teoriaa tai hypoteesia vaan analysoida aineistoa yksityiskohtaisesti ja huolellisesti. Kvalitatiivinen tutkimus suosii metodeja, joissa tutkittavien ”ääni” pääsee kuuluville. Tällaisia metodeja ovat teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut ja erilaisten dokumenttien diskurssiiviset analyysit. Tutkittavat valitaan laadullisessa tutkimuksessa tarkoituksenmukaisesti palvelemaan tutkimusta. Keskeistä kvalitatiivisessa tutkimuksessa on se, että sitä, mikä on tärkeää ei määrää tutkija vaan tutkittava. (Mts. 155.)

Tutkin opinnäytetyössäni kolmea suomalaista äitiä, joiden lapsi on afrikkalais-suomalainen. Lapset ovat biologisia lapsia, joilla on suomalainen äiti ja afrikkalainen isä. Tarkoitukseni oli tutkia äitiyttä kahden kulttuurin välissä. Tavoitteenani oli selvittää, a. miten yhteiskunta kohtaa äidit ja b. onko äideillä erityisen tuen tarvetta. Laadullinen tutkimusote soveltuu parhaiten omaan tutkimukseeni, koska tutkittavilta kerätään tietoa varsin arkaluontoisesta aiheesta sekä kuuluville pyritään saamaan tutkittavien oma ääni kaikkine kokemuksineen. Tavoitteenani oli luoda luottamuksellinen ilmapiiri, jotta tutkittavat tunsivat voivansa kertoa arkojakin asioita elämästään. Ha-

lusin saada tutkimukselleni mahdollisimman henkilökohtaisen otteen. Pidän äärimmäisen tärkeänä sitä, että olen itse paikalla, jotta voin tarkentaa kysymyksiä ja saada näin enemmän tietoa aiheestani. Kvalitatiivinen tutkimusote soveltui näin ollen hyvin tutkimukseeni.

Uskon, että omat arvolähtökohtani olivat yhteneväiset haastateltavien arvolähtökohtien kanssa. Oma kiinnostukseni monikulttuurisuuteen ja aiemmat tietoni ja kokemukseni niin kutsutuista seka-liitoista oli mielestäni hyvä pohja tehdä tämänkaltaista tutkimusta. Tämä lisää mielestäni luotettavuutta, koska minulla ei ole tuomitsevaa asennetta tutkittavien elämän valintoja kohtaan. Tutkittavien ei näin ollen tarvitse esittää sosiaalisesti suotavia vastauksia vaan he voivat kertoa tutkimusaiheesta vapaammin.

5.2. Tutkimushaastattelu

Laadullista tutkimusta tehtäessä keskeinen tutkimusmenetelmä on haastattelu. Haastattelun etuna verrattaessa muihin tiedonkeruumenetelmiin on se, että ihminen on tutkimuksessa aktiivinen ja merkityksiä luova osapuoli. Tutkimushaastattelussa jää enemmän tilaa tulkinnalle kuin esimerkiksi postikyselyssä. Haastattelutilanteessa päästään usein aiheeseen syvemmälle ja haastateltava kertoo itsestään ja aiheesta laaja-alaisesti. Sekä tutkija että tutkittava ovat mukana tilanteessa kaikkine ilmeineen ja eleineen, jolloin on mahdollista saavuttaa luottamuksellinen ilmapiiri arkojakin aiheita tutkittaessa. Haastattelun hyviä puolia on myös se, että vastaajiksi suunnitellut henkilöt saadaan yleensä mukaan tutkimukseen. Tutkimukseen valitaan tietoisesti sellaiset henkilöt, joilta oletetaan saatavan aiheesta tutkimuksen kannalta hyödyllistä tietoa. Haastattelun suuria etuja on myös se, että haastateltavat voidaan helposti tavoittaa uudelleen, mikäli haastattelua halutaan myöhemmin tarkentaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 192.)

Tutkimushaastattelun haittapuolena on sen vaativuus. Haastattelu vie kauan aikaa. Jotta haastattelu sujuisi hyvin, on se suunniteltava huolellisesti. Tutkijan täytyy myös hallita haastattelemisen taito ja tämän taidon oppiminen ei tapahdu hetkessä. Mikäli tutkija haluaa saada mahdollisimman paljon tietoa aiheestaan, on hyvä tehdä esihaastattelu ja harjoitella haastattelun sujumista. Ongelmallista haastattelussa on, että haastateltavilla on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. He haluavat antaa itsestään ja aiheestaan paremman kuvan. Mikäli haastattelun aihe on arkaluontoinen,

voi haastateltava kokea itsensä jollain tavalla pelokkaaksi tai uhatuksi. Haastatteluai-
neisto on aina tilanne- ja kontekstisidonnaista. Tutkittavat saattavat haastattelutilan-
teessa puhua toisin kuin he puhuisivat jossain toisessa tilanteessa. Lisäksi ongelmia
aiheuttaa kulttuurisidonnaisuus, joka osin selittää haastateltavien vastauksia ja käyt-
täytymistä. Kaikki edellämainitut tekijät vaikuttavat tutkimustulosten luotettavuuteen.
Tästä syystä tutkijan on oltava varovainen yleistäessään tutkimustuloksia. (Hirsjärvi
ym. 2000, 191–194.)

Tutkimushaastattelun tärkeä ominaisuus on se, että haastateltavat voidaan valita tar-
koituksenmukaisesti. Päätin käyttää Afrikka-yhdistystä linkkinä tutkimusaineiston
hankkimiseen. Tunsin erään äidin, jolla on afrikkalais-suomalainen lapsi ja hän toimi
yhdyshenkilönä etsiessäni tutkimusaineistoa. Olin tavannut kaikki haastatteluun osal-
listuneet henkilöt aikaisemmin Afrikka-yhdistyksen järjestämässä tilaisuudessa ja
vaihtanut heidän kanssaan muutaman sanan. Pidin tärkeänä sitä, että tiesin haastatelta-
vat ennestään, koska minulla ei ollut minkäänlaista kokemusta haastattelemisesta.
Luottamuksellisuuden syntymistä lisäsi aito kiinnostukseni näiden äitien elämään.

Haastattelutilanteen harjoitteluun kului yllättävän paljon aikaa, koska haastatteluko-
kemusta ei ollut ennestään. Olin suunnitellut tekeväni harjoitushaastattelun, mutta en
löytänyt sopivaa haastateltavaa. Harjoittelin haastattelemista itsekseni puhumalla.
Menin ensimmäiseen haastatteluun ilman kokemusta haastattelemisesta, mutta selviy-
dyin tilanteesta keskustelevalle otteelle, minkä pidin linjana myös tulevissa haastatte-
luissa. Koin, että keskusteleva ote auttaa molempia osapuolia rentoutumaan ja luo il-
mapiirin, jossa on helppoa vastata kysymyksiin monipuolisesti ja tuoda esille mahdol-
lisimman paljon kokemuksellista tietoa.

Olin varannut tutkimushaastattelujen tekemiseen runsaasti aikaa ja kasettinauhaa, jo-
ten ajankäytöllisiä ongelmia eteeni ei tullut. Myös haastateltavat olivat varanneet ai-
kaa pyyntöni mukaan tunnin verran ja vaikka haastattelut venyivät pitkästi yli tunnin
kaikkien haastateltavien kohdalla ei tästä muodostunut ongelmaa. Haastateltavat olivat
kiinnostuneet opinnäytetyöstäni ja ottivat osaa tutkimukseeni mielellään.

Tavoitettavuus haastattelujen jälkeen nousi tärkeäksi tekijäksi tutkimukseni kannalta.
Yksi haastateltavista soitti minulle ja halusi tarkentaa muutamia vastauksiaan. Hän
kertoikin lisää tietoa eräistä haastattelussa ilmi käyneistä kokemuksistaan, mikä oli terve-

tullut lisä tutkimusaineistooni. Mielestäni tämä oli luottamuksen merkki ja olin tyytyväinen, että olin onnistunut luomaan sellaisen ilmapiirin, että haastateltava halusi soittaa perääni ja lisätä kokemuksellista tietoa aiheesta.

5.3 Puolistrukturoitu teemahaastattelu

Puolistrukturoitu teemahaastattelu on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. Sitä käytetään tutkittaessa emotionaalisesti arkaluontoisia aiheita. Puolistrukturoitu teemahaastattelu on oiva tutkimusmenetelmä myös tutkittaessa sellaisia ilmiöitä, joista haastateltavat eivät ole päivittäin tottuneet keskustelemaan. Näitä ovat esimerkiksi arvot, ihanteet ja aikomukset sekä heikosti tiedostetut asiat. Teemahaastattelu on tehokas tutkimusmenetelmä myös silloin, kun muistamattomuus voi tuottaa virheellisiä vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35.)

Teemahaastattelussa on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teemat toistuvat kaikissa haastatteluissa samoina. Kysymysten tarkka muoto ja järjestys voi kuitenkin vaihdella haastattelusta toiseen. Teemahaastattelu jättää tutkijalle paljon vapauksia ja improvisaation varaa, mutta haastattelu ei ole täysin vapaa, kuten syvähaastattelu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 195.) Omassa tutkimuksessani käytin tiedonhankintamenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua.

Puolistrukturoitu teemahaastattelu soveltui omaan tutkimukseeni mielestäni hyvin, koska en halunnut rajoittaa liikaa tutkittavien tuottamista. Toivoin, että teemat ja tiettyjen teemojen alla olevat kysymykset avaavat tarpeeksi aihetta, mutta jättävät myös tilaa äitien omalle kertomukselle. Pääteemoiksi valikoituivat äitiys, kulttuuri, etninen syrjintä ja rasismi, tuki ja tulevaisuus. Äitiys-teeman pääkysymykset koskivat pelkoja tulevasta äitiydestä, ympäristön ja yhteiskunnan suhtautumista äiteihin sekä kahden kulttuurin äitiyteen liittyviä erityishaasteita. Kulttuuri-teeman pääkysymykset koskivat afrikkalaisten kontaktien merkitystä lapsen elämää ajatellen sekä afrikkalaisia ja suomalaisia kulttuurisia arvoja ja tapoja. Etninen syrjintä ja rasismi-teeman tarkoituksena oli saada tietoa siitä, miten yhteiskunta ja ympäristö suhtautuu afrikkalais-suomalaiseen lapseen, onko afrikkalais-suomalainen lapsi kokenut etnistä syrjintää sekä onko äiti kohdannut etnistä syrjintää lapsen etnisyyden perusteella. Tuki-teeman keskeinen ajatus oli saada tietoa äideiltä heidän tuen tarpeestaan ja siitä kuka heitä tukee äitiyden erityishaasteissa. Tulevaisuus-teema avasi äitien huolenaiheita lastensa

tulevaisuutta koskien. Alun perin ajattelin, että Tulevaisuus-teemaan äidit eivät ehkä osaa antaa kattavia vastauksia, mutta yllätyin iloisesti tutkimusta tehdessäni. Kaikilla äideillä oli selkeä kuva tulevaisuudesta ja selviä huolen aiheita ja pelkoja.

Havaitsin haastatteluja tehdessäni, että keskusteleva ote sopi minulle parhaiten ja aineistoa kertyi sen takia kiitettävästi. Äidit kertoivat kokemuksistaan avoimesi ja sain paljon tietoa. Haastattelurungossa en pitäytynyt samalla tavalla kaikkien haastateltavien kohdalla, vaan sovelsin apukysymysten käyttöä. Pääteemoja käyttäen ja edellä mainittuja pääkysymyksiä käyttäen toteutin haastattelut kuitenkin kaikkien äitien kohdalla lähes identtisinä.

5.4 Tutkimustehtävät

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on saada tietoa äideiltä seuraavista asioista:

- 1) Ovatko äidit kokeneet syrjintää lapsen etnisyyden perusteella?
- 2) Kokevatko äidit, että kahden kulttuurin äitiyteen liittyy erityishaasteita?
- 3) Onko äideillä erityisen tuen tarvetta?

6 AINEISTON ANALYYSI

6.1 Tutkimusaineiston analyysi

Laadullisessa aineiston analyysissä aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena, jonka avulla pyritään selittämään yksittäisiä ilmiöitä tai tapahtumia. Laadullinen analyysi koostuu havaintojen pelkistämisestä sekä arvoituksen ratkaisemisesta. Havaintojen pelkistämisessä pyritään ensin tekemään raakahavaintoja ja sen jälkeen yhdistelemään havaintoja, jolloin havainnolle voidaan löytää yhteinen nimittäjä tai piirre. Erot ihmisten havaintojen välillä antavat johtolankoja siitä, mistä jokin asia johtuu tai mikä tekee siitä ymmärrettävän. Laadullisessa analyysissä on suhtauduttava varovaisesti erottelujen ja tyypittelyjen tekemiseen, koska voi olla vaikeaa muotoilla sellaista sääntöä, jolla nämä erot tai tyypittelyt liittyvät toisiinsa. Arvoituksen ratkaiseminen eli tutkimustulosten tulkinta merkitsee sitä, että johtolankojen avulla tehdään merkitystulkintoja tutkittavasta ilmiöstä. Merkitystulkintaa ei voida yleistää kuitenkaan koskemaan tutkittavaa aineistoa laajempaa ryhmää. (Alasuutari 1999, 38–44.)

Ominaista laadulliselle aineistolle on luova ilmaisullinen rikkaus. Laadullinen aineisto on yhtä moniulotteinen kuin elämä itse ja se koostuu sen hetkisestä dokumentoidusta elämän katkelmasta. Laadullisessa analyysissä tutkijan näkökulmaa ei ole rajoitettu yhteen tai kahteen näkökulmaan, vaan tulkintamahdollisuuksia on monia. (Alasuutari 1999, 84–88.)

Tutkimuksessani halusin tavoittaa kaksikulttuurisen äitiyden sellaisena kuin se äitien kokemuksista ja omasanaisena kerrontana ilmenee. Litteroin haastattelut heti sen jälkeen, kun olin tehnyt ne, jotta asiat olisivat tuoreina mielessäni. Haastattelunauhat olivat ajalliselta kestoaltaan neljä ja puoli tuntia. Litteroituna haastatteluista koostui 57 sivua aineistoa. Luin tutkimusaineiston useaan kertaan läpi ja lisäksi kuuntelin nauhoja useampaan kertaan, jotta saisin välitettyä tutkimukseeni mahdollisimman paljon äitien autenttisia tunnelmia. Luokittelin aineiston teemahaastattelun teemojen mukaisesti. Äitiys-teemasta karsin pois oman tarinan äitinä, jonka päätarkoituksena oli johdatella äidit tutkimukseen ja äitiyden tunnelmiin. Äitiys-teemassa keskityin yhteiskunnan ja ympäristön suhtautumiseen sekä äitiyden pelkoihin. Keskeisimmäksi nousi tutkimustehtävän mukaisesti kaksikulttuurisen äitiyden erityishaasteet. Muut teemat

olen käsitellyt tutkimustulokset-osiossa teemahaastattelurungon mukaisessa järjestyksessä. Tulevaisuus-osiossa olen liittänyt yhteen äitien ja lasten tulevaisuuden.

Aineiston analysoinnin jälkeen olen tuhonnut haastattelunauhat sekä litteroidun aineiston polttamalla ne. Kuuntelin nauhat useaan kertaan läpi sekä luin aineistoa, joten tutkimus tuli osaksi minua ja muistin ulkoa äitien vastaukset. Esitän tutkimukseni tulokset käyttäen kuvailevaa kerrontaa. Olen pyrkinyt tietoisesti liittämään mahdollisimman paljon äitien haastatteluista poimimiani lainauksia havainnollistamaan esittämiäni tuloksia.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa käytetään erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Luotettavuutta arvioidaan reliabelius – ja validius-käsitteiden avulla. Reliaabelius-käsitteellä tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta. Reliaabelius voidaan todeta monella eri tavalla. Esimerkiksi jos samaa yksilöä tutkitaan eri tutkimuskerroilla ja saadaan sama tulos, voidaan tulokset todeta reliabeleiksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 213.)

Tutkimusta arvioidaan myös validius-käsitteellä. Validius tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä sen on tarkoitettu mittaavan. Esimerkiksi kyselylomakkeiden kysymyksiin saadaan useimmiten vastaukset, mutta vastaajat ovat saattaneet ymmärtää monet kysymyksistä aivan eri tavalla kuin tutkija oli ne alun perin tarkoittanut. Jos tutkija tässä tapauksessa käsittelee saatuja tuloksia alkuperäisen oman ajattelumallinsa mukaisesti, ei tuloksia voida pitää pätevinä. (Hirsjärvi ym. 2000, 213–214.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisen eri vaiheista. Aineiston tuottamisen olosuhteet on tärkeää tuoda esille totuudenmukaisesti ja selkeästi. Esimerkiksi haastattelutilanne on hyvä kuvailla, jotta sen luotettavuutta aineistoon voidaan arvioida realistisesti. Haastattelutilanteissa syntyneet häiriötekijät, mahdolliset virhetulkinnat sekä tutkijan oma arvio tilanteesta lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. Tutkijan on myös osattava perustella aineiston tulkinta- ja luokittelutavat lukijalleen. Lukijan kannalta keskeistä on liittää haastatteluista autenttisia lainauksia, jotka tukevat tutkijan tulkintaa. (Mts. 215.)

Haastateltavat valikoituivat tutkimukseeni Afrikka-yhdistyksen kautta, jossa olin tavannut kaikki haastateltavat eräässä yhdistyksen tapahtumassa ja vaihtanut muutaman sanan kaikkien kanssa. Tunsin erään äidin, jolla on afrikkalais-suomalainen lapsi ja hän toimi yhteyshenkilönä minun ja haastateltavien välillä. Alun perin minulla oli viisi haastateltavaa, mutta yhden jätin tietoisesti pois, koska hänen lapsensa oli alle vuoden. En uskonut, että hän olisi näin lyhyen äitiyden perusteella pystynyt vastaamaan kaikkiin haastattelukysymyksiini. Toinen äiti jättäytyi omasta halustaan pois. Hän ei kerhtonut minulle syytä tähän, mutta uskon, että aihe saattoi olla liian arkaluontoinen. Haastateltavien äitien ikä vaihteli 23-vuotiaasta 45-vuotiaaseen. Kaikilla haastateltavilla oli erilainen koulutus- ja työtausta, eli tässä suhteessa haastateltavien joukko oli heterogeeninen. Äitejä yhdisti kuitenkin se, että kaikki olivat haastatteluhetkellä yksinhuoltajia. Tämä ei ollut tutkijana tietoinen valinta, mutta vaikuttaa eittämättä tutkimustuloksiin ja tutkimuksen luotettavuuteen. Esimerkiksi isän roolin arvioiminen olisi varmasti erilainen, mikäli kyseessä ei olisi yksinhuoltajaäiti.

Haastattelurunko syntyi useamman eri tapaamisen seurauksena ohjaajieni avustuksella. Haastattelun alkuperäinen tarkoitus oli haastatella äitejä, mutta ohjaajat ehdottivat, että ottaisin myös alan asiantuntijat mukaan tutkimukseeni. Päätin, että otan päivähoiton ja koulun asiantuntijat mukaan ja laadin alustavan haastattelurungon molemmille. Seuraavassa tapaamisessamme ohjaajien kanssa tulimme siihen tulokseen, että pitäydään alkuperäisessä suunnitelmassa ja haastatellaan vain äitejä. Rakensin haastattelurungon useaan kertaan ja lopulta, kun varsinaiset tutkimuskysymykset muotoutuivat, myös viimeinen versio teemahaastattelurungostahahmottui lopulliseen muotoonsa. Teemahaastattelurunko oli mielestäni toimiva teemojen suhteen ja sain sillä tutkimuskysymysten kannalta keskeistä tietoa haastateltavilta. Tuki-teeman vertaistutkimuksen suhteen päätin olla varovainen, koska alkuperäinen oletukseni oli, että vertaistuellalla olisi suuri merkitys kaksikulttuurisessa äitiydessä. En halunnut johdatella haastateltaviani omien oletusteni suuntaan, mikä vähentäisi luotettavuutta ja väärentäisi tutkimustuloksia. Kysyinkin kysymyksen: kuka sinua tukee äitiyden erityishaasteissa? siinä muodossaan kun se on teemahaastattelurungossa enkä maininnut mitään vertaistuesta, jotta äitien vastaukset olisivat heidän vastauksiaan ilman minun vaikutustani. Muiden mahdollisten vastausten suhteen minulle ei ollut ennako-oletuksia.

Pyrin keskustelemaan otteeseen tutkimushaastatteluissa, mutta samalla kiinnitin omaan rooliini tietoisesti huomiota, jotta en johdattelisi haastateltavien vastauksia. Kuunneltuani haastattelunauhat läpi havaitsin, että olen onnistunut tässä pyrkimyksessä erinomaisesti. Äitien vastaukset ovat luotettavia siinä suhteessa, että en ole johdatellut äitejä vastaamaan tietyllä tavalla. Haastattelutilanteet järjestäisin eri tavalla, mikäli tekisin tutkimukseni uudelleen. Kaikilla haastateltavilla lapset olivat samassa tilassa tai viereisessä huoneessa, mikä saattoi vaikuttaa haastatteluihin. En usko, että äitien suoritus tai ajankäyttö olisi ollut erilaista, mikäli lapset eivät olisi olleet kotona, mutta oma suoritukseni olisi ollut toisenlainen. Havaitsin, että oli vaikeaa keskittyä itse aiheeseen lapsen ollessa läsnä, varsinkin, jos kysymys koski juuri lasta. Näissä tilanteissa, jossa oma keskittymiseni herpaantui, annoin äideille tilaa, koska heitä tilanne ei selvästikään häirinnyt.

Olen pyrkinyt liittämään mahdollisimman paljon autenttisia lainauksia itse haastateluista, jotta lukija hahmottaa paremmin tutkimustani. Olen valinnut lainaukset siten, että ne tukevat tekemääni tulkintaa. Sain mielestäni tutkittavasta aihepiiristä hyvin tietoa, mutta en mielestäni kattavasti. Uskon, että yksinhuoltaja-äitien näkemykset verrattuna avo- tai avioliitossa eläviin äiteihin poikkeaisivat toisistaan jonkun verran. Esimerkiksi isän rooli perheessä, afrikkalaisuuden välittäjänä sekä äidin tukijana saattaisi korostua parisuhteessa elävien vastauksissa. Uskon myös, että paikkakunnalla on suuri merkitys etenkin etnistä syrjintää ja rasismia käsittelevissä vastauksissa ja afrikkalaisien kontaktien merkitystä ajatellen. Liki puolet eli 44 % kaikista Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisista asuu pääkaupunkiseudulla (Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 19.) Mikäli olisin tehnyt tutkimukseni pääkaupunkiseudulla, olisivat vastaukset saattaneet olla hyvinkin erilaisia. Tämä vaikuttaa mielestäni luotettavuuteen joissain vastauksissa eikä välttämättä anna kokonaisvaltaista kuvaa kaksikulttuurisesta äitiydestä. Tutkimukseni tuloksia ei voi yleistää koskemaan suurempaa joukkoa, mutta yksittäisenä tutkimuksena se luo suuntaa-antavaa tietoa kaksikulttuurisen äitiyden haasteista ja sekä äitien ja lasten tarpeista.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Taustatiedot

Tutkimuksessani oli alun perin viisi haastateltavaa äitiä. Päätin jättää yhden äidin itse pois sen takia, että hänen lapsensa oli alle vuoden ikäinen. Näin lyhyen äitiyden perusteella hän ei olisi voinut vastata kaikkiin kysymyksiin. Yksi äideistä jättäytyi pois tutkimuksestani omasta pyynnöstään. Hän ei kertonut syytä, miksi ei halunnut osallistua tutkimukseen, mutta luulen, että aiheeni oli hänelle liian arkaluontoinen. Lopulta tutkittavien joukko muodostui kolmen äitin haastattelusta. Äitien ikäjakauma oli 23-vuotiaasta 45-vuotiaaseen. Vastaajista kaikki olivat yksinhuoltajia. Kaksi heistä oli ollut aikaisemmin avioliitossa.

Lapsia äideillä oli yhteensä kymmenen ja heidän lukumääränsä vaihteli yhdestä viiteen. Nuorin lapsista oli kymmenen kuukauden ikäinen, vanhin 18-vuotias. Yhdellä lapsista oli suomalainen isä ja kolmella oli englantilainen isä. Afrikkalais-suomalaisia lapsia äideillä oli yhteensä kuusi. Nuorin afrikkalais-suomalaisista lapsista oli kymmenen kuukauden ikäinen, vanhin 13-vuotias. Lasten isät olivat kotoisin Saharan eteläpuolisesta Afrikasta.

7.2 Tutkimuksen tulokset teemoittain

Tutkimuksen tulokset olen käsitellyt teemoittain samassa järjestyksessä kuin ne esiintyvät teemahaastattelurungossa. Äitiys-teeman olen jaotellut seuraaviin: tulevaan äitiyteen liittyvät pelot, ympäristön ja yhteiskunnan suhtautuminen äiteihin ja kahden kulttuurin äitiyteen liittyvät erityishaasteet. Kulttuuri-teeman tulokset jakaantuvat seuraaviin: afrikkalaisten kontaktien merkitys lapsen elämässä ja kahden kulttuurin arvot ja tavat. Etninen syrjintä ja rasismi teeman alla ovat yhteiskunnan ja ympäristön suhtautuminen afrikkalais-suomalaiseen lapseen, lapseen kohdistuva etninen syrjintä ja äitiin kohdistuva syrjintä. Tuki-teemasta esitettävä tulos koskee tuen muotoja äitiyden erityishaasteissa. Tulevaisuus-teema käsittelee äitien ja lasten tulevaisuutta. Esitän tulokset siten, että kerron ensin tuloksista ja lisää sitten autenttisia lainauksia äitien haastatteluista elävöittämään tuloksia.

7.2.1 Tulevaan äitiyteen liittyvät pelot

Tulevaan äitiyteen liittyvät pelot olivat äideillä arkipäiväisiä omaa jaksamista ja pärjäämistä koskettelevia pelkoja. Kaksi äideistä oli jo ennestään äitejä, joten äitiys tuntui luontevalta. Toisella näistä äideistä oli ennen afrikkalais-suomalaisen lapsen syntymää kolme lasta englantilaisen miehen kanssa, toisella oli yksi lapsi suomalaismiehen kanssa. Äiti, jolle lapsi oli ensimmäinen, muistaa tässä vaiheessa, miten hänen pelkonsa liittyivät lapsen kanssa pärjäämiseen. Kukaan äideistä ei muista kiinnittäneensä suurta huomiota tässä vaiheessa lapsen etnisyyteen ja siihen liittyviin pelkoihin.

”Tietysti se, että tiesi, että tulee oleen hirveen väsynyt. Se ei oo mitään help-poo ja mitä vanhemmaks tulee, niin vielä vähemmän help-poo ja sit itseasiassa tää nuorin on ollut kaikista karmein vauva. Se oli hirvee räähkä, se aina vaan huuti ja se ei nukkunu kunnolla. Isänsä nukku aika monta yötä sohvalla silleen puoli-istuvassa asennossa ja se oli isänsä sylissä. Ei tuossa äitiydessä mitään yllätystä ollut, kun se nyt sattuu olemaan neljäs lapsi. Tässä tapauksessa isänsä hoiti sitä paljon enemmän kuin edellisten lasten isä.”

”Ei oikeestaan. Ehkä se johtu siitä, että edellisten lasten isä oli englantilainen. Se on tietysti pienempi kynnyks, kun ne on vaaleehosia, mutta kun ei ite.. Kun sillä ei oo mulle silleen mitään merkitystä, se on mulle niinkun ihan sama, mitä joku muu ajattele. Ja sit toisaalta lähes kaikki mun ystävät, tai ainakin suurin osa on joko ollut naimisissa ulkomaalaisen kanssa tai on, et hirveen paljon on muutenkin.. On afrikkalais-suomalaisia, marokkolaisia isiä, englantilaisia, et-tä aika moni on niinku, ei se oo kenellekään muullekaan ollu mikään ongel-ma.”

”Semmosia pelkoja. Ei mitään isoja. Kun se oli syntynyt, niin mä pelkäsin sitä ihmistä. Jonkun verran. Esimerkiksi ensimmäiset kolme kuukautta, en mä voinut kylvettää sitä. Sen teki aina lapsen isä tai joku muu. Kun siis mua pelotti, et mä satutan sitä tai mä puotan sen tai jotain. Vaikka oli kuitenkin hoitanu lapsia, mutta se oli kuitenkin se oma. Ei isoja. Tai no onhan ne isoja, kun miet-tii, että onnistuuko joku imettäminen. Mutta ne oli sellaisia arkipäiväisiä.”

7.2.2 Ympäristön ja yhteiskunnan suhtautuminen äiteihin

Ympäristö ja yhteiskunta suhtautuu äitien mielestä pääosin positiivisesti, mutta äidit mainitsevat kuitenkin negatiivisia yksittäistapauksia sekä lähipiiristään että ympäristön taholta. Lähin perhe on suhtautunut alkuvarovaisuutta lukuunottamatta hyvin ja äidit mainitsevat, että alkutotuttelun jälkeen uusi afrikkalainen suvun jäsen on otettu lämpimästi vastaan. Kaikilla äideillä oli kokemus, että afrikkalaisen miehen kanssa eläessä tulee lähipiirin ulkopuolella leimaantuneeksi niin kutsutuksi ”toisen luokan kansalaiseksi”. Näitä kokemuksia vahvistivat kokemukset arkielämästä, esimerkiksi kadunkulkijoiden katseet tai kommentit. Instituutioiden, kuten sosiaali- ja terveystalveluiden taholta äidit eivät ole kokeneet muuta kuin asiallista käyttäytymistä.

”Mun vanhemmat pikkusen... se oli niille kuitenkin vähän uudempi asia. Niinku mun äiti sano, että ... sitä nauratti sitten, että ei hän koskaan aatellu, että hänestä tulee neekeri-isoäiti. Hän ei tarkoittanut sitä mitenkään rasistisesti. Että näinki sitä voi käydä. Mutta ne tykkää työstä kauheesti ja miehestä kansa. Että ei oo mitään ongelmia. Mutta onhan se tietysti vähän semmonen ihmetuksen aihe varmaan niiden sukupolven yhteydessä että onkin se lapsi, joka on puoliksi afrikkalainen.”

”Yhdet suhtautu hyvin nuivasti kun mä menin naimisiin, niin ne ei tullu häihin ja ne ei kuulemma ymmärtänyt, mutta ihan vapaasti. Olkaa ymmärtämättä, mitä ymmärtämistä siinä on.. Eiköhän se riitä, että minä ymmärrän. No oli, toisaalta yks mun hyvä ystävätär, joka ei myöskään ymmärtänyt, että mä menin naimisiin. Mikä on hirveen yllättävää, koska se on itse marokkolaisen kanssa naimisissa. Se ei käsittänyt sitä, että vois niinku elää ihmisen kanssa, joka ei oo.. Kun hän ei osannu kirjottaa eikä lukea, että joka ei siis oo ikään kuin akateemisesti koulutettu. Tuli tämmönen niinku erimielisyys siitä, että tämä peruskysymys, että voiko ihminen olla sivistynyt ilman koulutusta ja mä oon vakuutunut, että voi. Koulutus ei todellakaan takaa sivistystä, se voi auttaa siinä, mutta ei se tunnu sitä kyllä mitenkään automaattisesti takaavan.”

”Emmä oo kyllä huomannu missään, en sairaalassa, en neuvoloissa, en lääkärissä, en lastentarhassa, en oo huomannu mitään ihmeellistä.”

”Sellasta oon kyllä huomannu, että ajatteleeko ihmiset oikeesti, että se on mun lapsi. Sellaseen törmää, että onpas se ihana ja sitten mistä niitä saa. Mistä niitä saa? No, ihan vaan, että synnyttää itse, niin se katto mua pitkään. Kaupungilla, joo, kadunkulkija. On niinku kummallinen kysymys, että mistä niitä saa? Mistäs nyt niinkun lapsia saa, eihän se mikään koriste-esine ole. Että ehkä siihen kuitenkin liittyy se, jossain määrin se, että jos olet adoptoinut sen, olet tehnyt hyvän teon, kun olet pelastanut jonkun tuolta, mutta jos oot tehnyt sen ite, niin sitten sehän tarkoittaa sitä, että oot harrastanut seksiä mustan miehen kanssa, niin onks se nyt enää ollukaan niin hienoo.”

”Isä oli ensin kauheen epäileväinen, vaikka se on matkustellut tosi paljon, mutta sillä oli ehkä sellainen käsitys, että no, ne nyt on sellaisia tai sellaisia. Sillä ei ollut se, ettei se tietäis mitään, mutta se oli nähnyt niitä huonojakin puolia. Mut kun se oppi tuntemaan mieheni, niin ei ollut mitään ongelmaa. Muistellaan äitin kanssa vieläkin, mun isä on nyt jo kuollut, että sitten isä oli ottanut sen perheeseen, kun se suostu ottamaan sen keittiöön tekemään munkkeja yhdessä. Eli sinne kun pääsi, niin se oli iso juttu. Äiti ja sisarukset suhtautuivat ok.”

7.2.3 Kahden kulttuurin äitiyteen liittyvät erityishaasteet

Kaikki äidit mainitsivat, miten paljon kaksikulttuurisuus vaatii äideiltä itseltään. Äidit kokivat, että isät eivät osaa välttämättä välittää kulttuuriaan lapselle. Afrikkalaisuus ei ole suomalaisen kulttuurin tapaan opetuskulttuuri, joten afrikkalaisuuden pitäisi tulla arkielämän käytäntöjen kautta. Äidit toivoivat, että isät ottaisivat enemmän kantaa lapsen kasvatukseen ja opettaisivat lapselleen afrikkalaista kulttuuria. Äidit mainitsivat, että ovat tukeneet isää monin eri tavoin siirtämään omaa kulttuuriperintöään lapselleen. Keskeinen kaksikulttuurisen lapsen kasvattamisen väline oli äitien mielestä suvaitsevaisuus ja sen ymmärtäminen, että lapsesta ei voi kasvattaa suomalaista lasta, koska hän ei sitä ole. Lapsen identiteetin kehittymisen kannalta äidit kokivat äärimmäisen tärkeäksi, että suomalaiset tavat eivät jyrää täysin afrikkalaista kulttuuriperintöä. Koska äideille lankeaa suuri vastuu lapsen kasvattamisessa kaksikulttuuriseksi, on äitien osattava kunnioittaa afrikkalaisuutta ja vahvistaa myös tämän kulttuurin muodostumista lapsen elämän normaaliksi osaksi.

”Äitin tehtävä kaksin verroin töitä. Kysymyksessähän on ihan aluks sekin, että mitä kieltä sille lapselle puhutaan. Mä oon ainakin tehnyt sen sillon heti selväks, että kummankin on puhuttava omaa äidinkieltään, koska se on ainut kieli, jolla pystyy itseään niinku kunnolla oikeesti ilmasemaan. Isänsä on puhunut mandinkaa ja mä oon puhunut suomee. Siinä on tietysti siedettävä sitä, että jos et ite osaa sitä kieltä, niin tuettava sitä, että ei se mitään, vaikken mä ymmärrä, mitä te puhutte, että puhukaa, ilman muuta. Ja musta se on todella tärkeää, koska jos ja kun se sinne omaan, toiseen omaan maahansa menee, ja tapaa sukulaisiaan, niin on se nyt aika kurja, jos ei pysty kommunikoimaan, kun se on aivan eri asia ymmärtää sitä kulttuuria, jos ymmärtää sitä kieltä.”

”Ja mä olen yrittänyt tukea sitä isääkin siinä, että se on sen tehtävä, koska enhän minä voi sitä välittää. Niitten pitää hoitaa, että, kun ne nyt on muslimeita suurin osa, että kun on niitä lammasjuhlia ja muita, niin teidän pitää opettaa, millon ne on ja mitä ne tarkoittaa ja mihin ne kuuluu ja miten te toimitte. Täällä helposti ne jotenkin jyrääntyä suomalaisiin tapoihin.”

”Vaatiihan se suvaitsevaisuutta, et jos on aivan eri uskonnosta, niin se vaatii semmosta molemminpuolista kunnioitusta sitten että kumpikaan ei yrittäis jyrätä toistansa. Mut ei se niin hirveesti eroo siitä, että ootko englantilaisen kanssa vai afrikkalaisen kanssa. Joka maalla on omat juttunsa, jotka on niistä itsestäänselviä eikä niistä niinku ihan pääse jyvälle välttämättä loppuun asti. Mun mielestä se on rikastuttavaa itselle, sehän on äärimmäisen rikastuttavaa. Mä oon hirveen onnellinen siitä, että mulle on avautunut aivan uusi maailma, joka on Afrikka.”

”No varsinkin se, että jos sä oot niinku yksin, niin sun pitäis tavallaan antaa myös siitä toistesta kulttuurista. Et sä et voi kasvattaa niitä suomalaisia lapsia, koska ne ei oo sitä, et sit niille todennäköisesti tulee jonkunlainen identiteettikriisi. Jos se jää äitin tehtäväksi, niin se on aika laaja tehtävä. Etkä sä pysty kaikkee tekee, esim. Islamin uskon asioissa, en mä voi viedä niitä moskeijaan tai että isän tehtävä se on. Mutta se kulttuuri kun ei ole semmoinen opetuskulttuuri, tai ne ei jotenkin osaa sitä, että sen pitäisi tulla niin jokapäiväisessä elämässä. Mutta tutustuttaa afrikkalaisiin ja afrikkalaiseen kulttuuriin ja mieluiten tietysti, jos vois käydä Afrikassa.”

”Tietysti äitiyden erityishaasteita, kaikenlaisia erilaisia riittejä, mitä on eri kulttuureissa. Että kyllähän se voi tuntua kummalta, että kun sä oot just synnyttänyt niin seitsemän vuorokauden jälkeen pitäis olla niinku bileet pystyssä, kun on nimenanto juhla. Ja esimerkiksi se, että kun järjestetään syntymäpäivät, niin afrikkalaiseen tapaan siellä on ihan hirveesti porukkaa ja siellä on ruokaa.”

Äitiyden erityishaasteet liittyivät myös lapsen terveyttä ja fyysistä sekä psyykkistä hyvinvointia koskeviin asioihin. Äidit kokivat, että heillä on oltava erityistietoa lastensa terveyteen liittyvissä asioissa, koska ammattihenkilökunta ei edelleenkään ole ajan tasalla. Tieto on mennyt eteenpäin, mutta ei ole vielä riittävää. Terveydenhoitoa kritisoitiin mm. siitä, että oikeita neuvoja lasta koskeviin asioihin ei osata kertoa. Yksi syy äitien mielestä tähän voi olla se, että terveydenhuollon henkilökunta olettaa äitien tietävän asiat jo ennestään.

”Ja jos se on poika, niin ympärileikkaus tulee kysymykseen ja se ei ilmeisesti oo enää mikään helppo nakki, sitä et saa enää teetettyä kun yksityisellä. Aiemmin se meni terveydenhuollon piikkiin.”

”Vauvana oli tosi mielenkiintonen episodi, koska tyttärelläni on mongoloidi spot täällä häntäluun päällä, mitä on romanilapsilla ilmeisesti ja joillakin näillä on, että sattuu sellainen lastenlääkäri siihen tarkastukseen, joka varsin hyvin ties mistä on kyse, ettei alkanu kyselee, onko sitä pahoinpidelty niinku monelta muulta on kysytty. Tässä mielessä tieto vähitellen menee eteenpäin.”

”Eikä kyllä vieläkään yksikään terveydenhoitaja oo sanonu d-vitamiinin käytöstä, että ei ne niinku muista sitä sanoa, vaikka niitten pitäis tietää se, että näitten pitää syödä sitä koko ajan, koska ei tää auringon valo riitä tummaihoisille. Ei ehkä sellaista eritystietoo oo riittävästi sitten.”

Kritiikki kohdistui myös päiväkotien henkilökuntaan. Äitien mielestä mahdollisia lapsen erityistarpeita, jotka liittyvät hänen etniseen taustaansa, ei huomioida tarpeeksi. Äidit kokivat myös, että heidän erityistarpeitaan tai huolenaiheitaan etnisen taustan omaavan lapsen äitinä ei kuunnella eikä oteta vakavasti. Koulumaailma huoletti äitejä, joiden lapsi ei vielä ollut kouluikäinen. Lähinnä huoli kohdistui siihen, miten lasta tul-
laan kohtelemaan koulussa.

”Jos mieltii, että mulla ois suomalaisen miehen kanssa lapsi, niin mun ei tarviis mieltiiä sitä, että mitä tää maailma on nyt tai varsinkin sitä, että mitä se maailma on sillon kun se lapsi menee kouluun? Kiusataanko sitä? Tai miten sitä kohdellaan tai sun muuta. Että hirveesti on joutunu mieltii jo nyt, vaikka lapsi täyttää viisi, että mihin kouluun mä sen pistän, että onko täällä monikulttuurisia kouluja, luokkia? Paljon enemmän tulee sitä asiaa.”

*”Ja sit toisaalta, mä en tarvii mitään tukee jostain päivähoidosta, mutta se, että jos mä oon sanonu, vaikka, sanotaan puolitoista vuotta sitten mun tyttö hirveesti kyseli, että miks mä oon erivärinen ja niin mä juttelin niitten kanssa, että mikä se on se niitten vastaus, että olis yhteinen pelisääntö, että miten vastaan, niin mulle tuli sellainen olo, että ne ei ota vakavasti sitä, mikä on taval-
laan mun arkipäivää ja mun pelkoa ja mun tarvetta.”*

7.2.4 Afrikkalaisten kontaktien merkitys lapsen elämässä

Afrikkalaiset kontaktit koettiin lapsen psyykkisen ja kulttuurisen kehityksen kannalta todella tärkeiksi. Afrikka-yhdistys koettiin keskeiseksi linkiksi suomalaisten ja afrikkalaisten välillä sekä kulttuurin välittämisen kannalta korvaamattomaksi foorumiksi. Äidit pitivät Afrikka-yhdistyksen järjestämiä juhlia ja tapahtumia tärkeinä myös sen kannalta, että lapset näkevät erilaisia ja eri kieliä puhuvia ihmisiä ja se tulee heille

normaaliksi osaksi elämää. He kokivat juhlat ja tapahtumat myös hyvänä foorumina tavata muita afrikkalais-suomalaisia lapsia.

”Todella tärkeitä. Ne näkee aikuisia, ja kaikkia juhlia ja tavallistakin elämää niin siitähän saa sellaisen kuvan, minkälaista se oikeasti on, että ei se ole mitään sen kummallisempaa olla afrikkalainen kun suomalainenkaan, et se todellakin ois normaali osa niitten elämää.”

”Täällä toimii Afrikka-yhdistys. Mä en ite välttämättä kaipaa, tällä hetkellä. Siis aikaisemmin kaipasini niitä afrikkalaisia kontakteja enemmän, että ymmärtäis sitä eloo ja oloa paremmin ja erilaisuutta, mutta nyt on itsevarmempi, että ei kaipaa sitä. Mutta lapsen takia, afrikkayhdistys on tosi tärkeä, missä näkee muita ihmisiä. Varsinkin, kun on muita lapsia, jotka on samanlaisia... Samanikäinen kuin minä. Lapsen minäkuvan muodostamisen kannalta tärkeää.”

”Kummitäti Englannissa on ainut isän puolelta, kehen pidetään yhteyttä. Se on tärkeä kontakti. Ja se kummitäti on ehkä se ihminen, sitten kun tyttö on iso, joka pystyy kertomaan sille afrikkalaisuudesta ja siitä kulttuuritaustasta ja muusta.”

”Lapsilla on Afrikka-yhdistyksen kautta paljon afrikkalaisia kontakteja ja kavereitakin. Tietenkin enemmänkin saisi olla. Afrikkalaiset kontaktit on ilman muuta tärkeitä, ne tietää mistä ne on, ja voivat olla siitä ylpeitä. Koska ne ei kuitenkaan tule olemaan suomalaisia, vaikka lapset enemmän itseään suomalaisina pitävätkin.”

7.2.5 Kahden kulttuurin arvot ja tavat

Äidit toivovat, että lapsesta tulisi kaksikulttuurinen. He kokivat kuitenkin tilanteessaan vaativaksi opettaa molempia kulttuureja lapselleen. Kaikki äidit olivat tutkimushetkellä yksinhuoltajia, joten kaksikulttuurisuuden paine jäi äideille. Isät olivat lasten elämässä mukana, mutta äidit kokivat, että isän roolin olisi täytynyt olla suurempi, jotta lasten kaksikulttuurisuus olisi vahvistunut. Äidit pitivät tärkeänä sitä, että lapsi oppisi afrikkalaisia kulttuurisia arvoja ja tapoja. Äidit toivoivat, että lapsi oppisi afrik-

kalaisen yhteisöllisyyden ja iloisuuden sekä eläväisyyden, sekä jotain ruokakulttuurista, musiikista ja taiteesta. He toivoivat, että lapset voisivat vieraila mahdollisimman paljon Afrikassa, jotta heidän afrikkalainen identiteettinsä vahvistuisi.

”Ehkä lähinnä se yhteisöllisyys. Koska se on niin vallitseva afrikkalaisessa kulttuurissa. Ja tavallaan se, mitä se tuo mukanaan. Siellähän on erittäin tärkeää se, että vanhempia ihmisiä kunnioitetaan ja se ois musta erittäin hyviä oppia. Tavallaan sellainen arvostus ja kohteliaisuus toisia kohtaan. Ja se, että voi tehdä yhdessä ja raha ei oo aina se ensimmäinen arvo.”

”Tietysti se, mistä itse tykkään kauheasti afrikassa on tietysti, musiikki, tanssi, ruoat, taide. Mitä enemmän niihin törmää, sitä parempi.”

”Musta ois tärkeätä, että tietäis jotain, koska tyttäreni on ihan suomalainen. Se et tiedä mitään ja se on kiinnostunut kuitenkin asioista. Mä en pysty tarjoamaan ite, kun silleen, että mä teen afrikkalaisia ruokia. Emmä voi antaa sitä, kun en mäkkään tunne sitä kulttuuria kunnolla. Yritän antaa, mitä mä pystyn ja esimerkiksi elokuvien ja musiikin kautta.”

”Positiivisuuden. Yhteisöllisyyden ja perhekeskeisyyden. Iloisuus ja positiivisuus, mikä tulee sieltä. Ja varsinkin Afrikassa sen näkee, että vaikka sä oot kuinka köyhä, ja just on täks päiväks ruokaa, sä oot silti iloinen ja positiivinen. Ihmiset nauraa, ja hymyilee ja huutelee kaikille ja jotenkin semmoinen elävä kulttuuri. Se on lapsille voimavara, teissä on jotain semmoistakin jäykän suomalaisen rinnalla.”

Suomalaisuuden äidit näkivät lapsilleen vahvemaksi kulttuuriksi ja olivat sitä mieltä, että lapset kasvaessaan Suomessa sosiaalistuvat suomalaisiksi. Arvot ja tavat opitaan arkielämässä ja niistä tulee lapsille itsestäänselvyys. Äidit näkivät suomalaisuuden hyviksi puoliksi naisen tasa-arvoisen aseman sekä hyvät koulutusmahdollisuudet ja valinnan vapauden. Suomalaisuudessa arvostettiin sitä, että ihminen on vapaa päättämään omista asioistaan, opiskelemaan ja tekemään sellaista työtä, jota haluaa tehdä ja valitsemaan rinnalleen kumppanin, jonka kanssa haluaa elää.

”Ehkä niitä on vaikeaa nähdä, koska niitten keskelä elää joka päivä. Ne omaksuu ne ilman muuta. Että ehkä on päällimmäisenä sellaisia tapoja, joita vastaan haluaisi taistella. Jos lapsista tulis pikkusen vähemmän mykkiä. Täällä painaa niin päälle tällainen kilpailuyhteiskunta, ja kaikki niinku tällaset arvot.”

”Sehän omaksuu kaiken, kun se on ihan suomalainen. Siis tohon nyt ei kannata vastata, koska sehän on ihan suomalainen. No ei sen tarvii oppia siihen, että nainen on maan tasalla.”

”Saa tehdä, mitä ite haluaa. Saa opiskella sen ammatin, minkä haluaa. Sä voit naisena olla niin vahva kun sä haluat. Eikä kukaan ainakaan sulle sano, että mee ton kanssa naimisiin.”

7.2.6 Yhteiskunnan ja ympäristön suhtautuminen afrikkalais-suomalaiseen lapseen

Suhtautuminen afrikkalaiseen lapseen on äitien mukaan ihailevaa ja ihastelevaa. Ihmiset kiinnittävät huomiota lapsen suloiseen olemukseen, kiharaan tukkaan ja pitkiin silmäripsiin. Äidit näkivät ristiriitaisena sen, että nämä söpöiksi kutsutut lapset kasvaessaan muuttuvat rasismien kohteiksi. Huolenaiheena oli myös se, että miten lapsen psyyke kestää sen, jos vuosien ihastelun jälkeen häntä aletaan syrjiä ja kohdella rasis-tisesti.

Lapsia pidetään äitien mukaan usein adoptoituina ja kysellään mistä niitä saa, minkä äidit kokevat loukkaavaksi. Äidit kokivat turhauttavaksi sen, että lapsia tullaan kysymättä koskettelemaan ja ihastelemaan ja huomio kiinnitetään näin lapsen erilaisuuteen. Vaikka ihmiset lähestyvät hyvää tarkoittaen, on äitien mielestä ahdistavaa, että toisen reviiri vallataan kysymättä. Lapsella ei ole samanlaista henkilökohtaista tilaa kuin muilla suomalaislapsilla, vaan erilaisuus tuntuu antavan ihmisille oikeuden tulla koskettelemaan lapsia ja puhumaan näille.

”Ehkä se johtuu myös siitä, että se on tyttö ja kun se on vielä pieni, niin lähinnä se suhtautuminen on että onpas se nyt niin hirveen söpö ja sillä on aivan ihana tukka. Kuinkas sitten ollakaan näistä söpöistä pikkulapsista kasvaa, jos ne on poikia, niin sitten niistä kasvaa inhottavia mustia miehiä. Ihmisten mielessä näin se menee, että ne on hirveen söpöjä ja kaikkee, ja ihanat ripset mutta mistä ne tuleekaan sitten ne rasismin kohteet aikuiset, että se on vähän kummallista.”

”Siis silleen, että kun ei ole suomalaisen näköinen lapsi, niin tottakai ihmiset kiinnittää huomioon, että voi miten suloinen lapsi sulla on, mutta sitten kun ne täyttää 15, ja tulee naiseksi, niin ne onkin sitten, että sinä oot tullut täältä hakemaan, minun työpaikan oot vieny sun muuta.”

”Se on niin ihana, ja mistä noita saa, ja sillä on ihana tukka. Vaikka se olis positiivista, niin se kuitenkin liittyy siihen, että se on jotain muuta kuin mitä meillä toisilla on. Se tarketuu siihen erilaisuuteen joka kerta se ihana tukka ja ihanat silmät.”

”Kesällä, varsinkin, tulee tämmösiä, ihmiset tulee ja sanoo: moi, mistä oot adoptoinut tuon lapsen? Tavallaan suhtaudutaan niin, et se ei voi olla kenenkään oma, vaan se on adoptoitu jostain. Jos sanoo, että tää on mun oma lapsi, niin jotkut sanoo, että ai jaa, en tullut ollenkaan ajatelleeksi, siis reagoivat ihan ystävällisesti. Mutta sitten huomaa, että jotkut ajattelee, että toikin mamma on vähän käyny lomamatkalla hankkimassa tollasen. On semmosia tiettyjä käsityksiä silmälaput silmillä, että miten sen on täytyntä olla.”

”Ja lähestytään niin, että ihan kun ihmisellä ei olis omaa reviiriä elikkä lapsen esim. erikoista afro-hiusta on tultu koskettelemaan, mikä on mun mielestä törkeitä. Tai se on jotenkin alentavaa, jos ihmisen reviiriä ei kunnioiteta. Huomioidaan kauheesti. Tai se on vääränlaista huomiointia.”

”Mut silleen tavallaan, että se miten ympäristö suhtautuu, tai on suhtautunut tyttäreeni, on , että se on pienestä asti saanu olla vähän niinku korokkeella. Et sitä on huomioitu kauheesti, kaikki vieraat ihmiset huomioi sitä.niin se on varmaan tavallaan oppinut sen, että hän on vähän ylempänä kun muut. Ja siten kun se tapahtuu jossain vaiheessa, et se ei ookaan niin ihana pikkutyttö, kun se kasvaakin, siis jos näin tapahtuu, niin se on aika iso pudotus sieltä. Semmonen niinku romahdus.”

7.2.7 Lapsen kohdistuva etninen syrjintä

Lapsiin kohdistuu äitien mukaan vähän tai ei ollenkaan etnistä syrjintää. Äidit mainitsivat vain muutamia tapauksia, joissa he ovat kokeneet, että lapsen kohdistuva kiusaaminen on johtunut lapsen etnisyydestä. Pääasiassa muut lapset ja aikuiset kohtelevat näitä lapsia hyvin ja tasavertaisesti. Mikäli kiusaamista esiintyy, on se rinnastettavissa äitien mielestä ”tavalliseksi” kiusaamiseksi. Koska lapset puhuvat suomen kieltä ja ovat sosiaalistuneet suomalaisiksi, heidät nähdään enemmän suomalaisina kuin kak-sikulttuurisina lapsina, mikä osaltaan varmasti vähentää syrjinnän kohteeksi joutumista.

”Ei missään, ei tarhassakaan, ei niin, että mä voisin sanoa, että se johtuis mun lapsen etnisyydestä.”

”Kun me muutettiin, ja kun tyttäreeni oli erilainen lapsi tässä uudessa pihapiirissä, niin selvästi toisen lapsen mummo ei tykänny, että tyttäreeni leikkii hänen lapsenlapsensa kanssa. Syytä mä en tiää, mutta se oli aina niin, että se oli väärä ihminen leikissä. Mulle tuli itelle sellainen olo, että kun tunnen oman lapseni, että se oli syrjivää.”

”Nuoremmat lapset on ollu samassa koulussa, missä vanhin on aloittanut, joten ei ole ollut ongelmia. Mutta toiseksi nuorin, 8-vuotias lapsi on kokenut jonkun verran että haukutaan neekeriks tai jotain. Sama kun sanoo rillipää tai läski. Enemmän se on ollut sellasta, että se on rinnastettavissa siihen, että se on normaalia kiusaamista. Vanhimmalle pojalleni oli yleisurheilussa sanonu joku, ja urheiluseura oli huomauttanut vanhemmille aiheesta. Sitten se teki toisen kerran ja vanhemmille oli sanottu, että jos käyttäytyminen vielä toistuu, lapsi joutuu urheiluseurasta pois.”

7.2.8 Äitiin kohdistuva syrjintä

Äidit eivät ole kokeneet syrjintää lapsen etnisyyden perusteella. Äidit mainitsevat, että lapsen isän takia ovat joutuneet kohtaamaan syrjivää ja loukkaavaa käytöstä kanssaihmisiltä. He kokevat tulleensa kohdelluksi ”toisen luokan kansalaisina” ja kokevat, että afrikkalainen mies vierellä ei ole ainakaan ylentänyt heidän arvoaan, pikemminkin alentanut. Huono kohtelu on käytännössä ilmennyt lähinnä katseina, uhkailuina, haukkumisena ja alempiarvoiseksi leimaamisena. Kohtelu ei ole äitien kertomusten mukaan koskaan koskenut pelkästään heitä, vaan on aina suunnattu molemmille osapuolille, sekä miehelle että naiselle.

Syrjinnän ja eriarvoisen kohtelun sietäminen kanssaihmisiltä tuntuu olevan äideille verrattain helppoa. Äidit kykenevät käsittelemään haukkumiset ja huutelut kypsällä tavalla, eivätkä koe niitä uhkana omalle jaksamiselleen. Haastateltujen mielestä heidän reaktionsa olisi hyvin toisenlainen, mikäli syrjintä olisi yleistä. Satunnaiset haukkumiset ja huonon kohtelun voi laittaa kuitenkin yksilöiden syyksi, eikä siitä tarvitse äitien mukaan loukkaantua. Mikäli syrjivä kohtelu tulisi jonkun instituution edustajan puolesta, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan ammattilaiselta tai palveluammattissa olevalta henkilöltä, olisi äitien mielestä tällaiseen välittömästi puututtava.

”Mä en suostu kokemaan syrjintää. Jos ei se sulle itelles oo mikään ongelma, että sun lapses on puoliksi afrikkalainen tai että sä oot afrikkalaisen kanssa naimisissa niin emmä tiedä, missä siihen niinku törmäis. Se on tavallaan myös oma kokemus. Että jos joku nyt sanoiskin jotain tyhmää, niin pitääkö nyt kaikkien tyhmien ihmisten kommentteihin reagoida muutenkaan. Tietysti, jos se olis, jos sitä kokis esimerkiksi kaupan myyjiltä tai jonkun ammatin puolesta, niin sitten mä kyllä aivan varmasti puuttuisin siihen, mutta jos joku muu nyt huutelee jotain, niin voisin mä huutaa jotain takaisin, mutta en mä suostu siitä loukkaantumaan. Itehän ovat pienisieluisia, jos ovat.”

”Mutta toi, että mä en välttämättä ole lapsen takia kokenut syrjintää tai silleen, mutta mä oon kokenu sitä lapsen isän takia rasismia. Ja sitten itse äitinä kokenu ikärasismia. Lapsen isän takia olen kokenut ihan näitä tämmösiä, että baarissa joku tulee aukomaan, että mitä sinä musta mies täällä teet? Yleensä se on akka, joka aukoo sitä päätä, ja sitten jos musta mies sanoo sille muijalle jotain takaisin, niin sit siinä on 10 jätkeä puolustamassa sitä naista, joka alotti sen ihan ite.”

”No en syrjintää, mut varmaan sellasta alemman luokan kansalaiseksi leimaamista, tavallaan. Miehen takia on ollut ongelmia.”

7.2.9 Tuen muodot äitiyden erityishaasteissa

Äidit listaavat tärkeimmäksi tuen muodoksi vertaistuen, eli ne äidit, jotka ovat samassa tilanteessa kuin he. Nämä perheet koetaan parhaaksi tueksi ongelmatilanteissa sekä kulttuurin ymmärtämisen kannalta. Haastateltavat kokivat, että näiden ystävien kohdalla ei joudu kokemaan mitään pelkoa ennakkoluuloista.

Kukaan äideistä ei maininnut lapsen isää tukijaksi äitiyden erityishaasteissa. Vain yksi äiti mainitsi, että lapsen isä on paljon mukana lapsen elämässä. Tämäkään äiti ei maininnut, että lapsen isä tukisi häntä äitiyden erityishaasteissa. Toinen haastateltavista mainitsi, että hänen lapsistaan kolmen lapsen isä asui ulkomailla, joten luonnollisesti äitin erityishaasteissa tarvitsema tuki rajoittui välimatkan takia. Vain yhden lapsen isä

asui samalla paikkakunnalla kuin äiti itse. Häntä äiti ei maininnut tuen antajaksi.

Kaikki haastateltavat olivat haastatteluhetkellä yksinhuoltajia, mikä saattaa vaikuttaa siihen, että lapsen isää ei mainittu tukijana äitiyden erityishaasteissa. On mahdollista, että äidit näkivät isän osuuden tuen antajana niin itsestäänselvänä, etteivät tästä syystä maininneet lapsen isää.

Ystävät, perhe ja sukulaiset olivat keskeinen tuen muoto myös erityishaasteissa, kuin myös yleensä lapsen elämässä ja äitiyttä tukemassa.

Afrikkalainen yhteisö koetaan tärkeäksi tuen muodoksi sekä afrikkalaisuuden ymmärtämisen että lasten afrikkalaisen identiteetin kannalta. Afrikkalaisten itsensä perustama Afrikka-yhdistys, joka järjestää lasten syntymäpäiviä, Afrikka-päivän kerran vuodessa sekä muita juhlia. Kaikki haastateltavat toivoivat myös, että lapset voisivat vierailla mahdollisimman paljon Afrikassa. Afrikan näkeminen ja kokeminen koettiin tärkeäksi lapsen identiteetin vahvistumisen ja kulttuurin ymmärtämisen takia.

”No varmaan nää ystävät, joilla itelläkin on, ne on samassa tilanteessa. Tosi-aan, niin moni on ollut ulkomaalaisen kanssa naimisissa tai on ja niillä on lapsia. Tietysti helppo puhua sellaisten ihmisten kanssa, joilla on joku ymmärrys siitä toisesta samasta kulttuurista. Kaikki ystävät tukevat. Kyllähän se varmaan auttaa, kun on niinku muita samassa tilanteessa. Vertaistuki on tärkein tuen muoto, koska tavallaan ei ole pelkoa minkäänlaisista ennakkoluuloista, tosin ei nyt ystäväni muittenkaan kohdalla ole, mutta siinä ei tavallaan tarvitse selittää, koska ne ymmärtää sen taustan ja ne ymmärtää niin paljon siitä toisesta kulttuurista. Ymmärtävät omien kokemustensa perusteella esimerkiksi, mistä jotkut ongelmat tulee. Afrikkalainen yhteisö on tärkeä tuen muoto, toimiva yhteisö. Etenkin kulttuurin ymmärtämiseen, vaikka kyseessä olisi puhtaasti afrikkalainenkin perhe.”

”Tietysti ystävät. Turvaverkosto on hirmu hyvä ylipäänsä. Kun on nuorena lapsen tehnyt, mummot on nuoria, sekä minun mummo, että lapsen mummo. Plus sitten niinku kummeja en vaihtaisi koskaan pois. Vertaistuki on todella tärkeää. Mä en tarvii sitä, että mä välttämättä lähtisin istuu johonkin mamma-ryhmään, jossa kaikilla lapsilla olis afrikkalainen isi, ja me leikitään täällä nyt kivoja pallopelejä. Mä en kaipaa semmosta. Mä voin sanoa, että tää on niin pieni paikka, että mä tiään ja tunnen suurimman osan niistä äideistä, joilla on tämä tilanne.”

”Ystävät, ja ne jotka on samassa tilanteessa. Jos on joku asia, mikä askarruttaa, niin voidaan yhdessä pohtia. Afrikka-yhdistyksen kaikki ihmiset. Miehet siellä haluaa lapsia ja huomioi niitä ja antaa semmoista tukea. Sekin porukka on taustalla.”

”Ja siks just olis niin paljon rahaa, että pystyis käymään mahdollisimman paljon Afrikassa. Kyllä mä tiedän niitä lapsia, jotka pääsee tosi usein käymään, niinku lähestulkoon joka vuosi, niin niitten identiteetti on paljon vahvempi.”

Äidit vastasivat, että eivät koe erityistuen tarvetta minkään instituution tai yhteiskunnan puolesta. He kokivat, että vertaistuki ja Afrikka-yhdistys tukevat heitä lapsen afrikkalaisen identiteetin vahvistamisessa ja afrikkalaisen kulttuurin välittämisessä lapselle. Yksi äideistä mainitsi, että siinä vaiheessa järjestetyille erityistuella saattaisi löytyä tarvetta, jos lapselle tapahtuisi jotain pahaa.

”Emmä koe silleen, että pitäis jotain erityistukea saada, esimerkiksi joltain instituutiolta tai valtion puolesta. Mun on vaikeaa nähdä, että mitä se vois olla. Koska suomalaisuuteen ja kaikkeen, mitä siihen liittyy, siihenhän saakin. On kaikki kotihoidon tuet sun muut, on jo olemassa. Että ei ne siinä kaksi kulttuurisuudessa voi sen kummemmin tukea.”

Äidit nostivat kommentissaan kuitenkin esille yhteiskunnan tuen tavalla, joka ei ole helposti hahmotettavissa tuen tarpeeksi. He kiinnittivät huomiota muun muassa koululaitoksen, terveyden- ja sosiaalihuollon sekä päivähoidon ammattilaisten osaamiseen ja erityistiedon puuttumiseen. Tätä kautta ajateltuna on juuri yhteiskunnan tehtävä var-

mistaa, että ammattilaiset ovat ajan tasalla ja tietävät lasten ja äitien tarpeisiin liittyviä asioista. Äidit toivat esille esimerkiksi kiusaamisen ja syrjinnän pelon, monikulttuurisuuden ja afrikkalaisuuden tukemisen tarpeen ja tiedostamisen, fyysiset eroavaisuudet, terveydenhoitoon liittyvät asiat, fyysisen väkivallan pelon sekä työn ja asunnon saannin vaikeudet. Yhteiskunnalla on suuri vastuu ja valta näiden asioiden järjestämisessä siten, että äidit kokevat, että heidän lapsellaan on samat mahdollisuudet kuin muilla lapsilla.

”Ja samoin koulussa, me asutaan sellaisella alueella, että täällä ei ole yhtään täysin samanlaista lasta. Muutamia on sellaisia, että on isä jostain muualta, mut mä en tiedä niinku afrikkalaisia varsinaisesti. Ja me tullaan asumaan täällä silloin kun tyttäreni menee kouluun. Sen takia ammattilaisten pitäis olla ihan älyttömän hyvin ajan tasalla.”

”Ja sitten neuvola on yks paikka. Silloin kun tyttö oli syntynyt ja sille piti antaa rokotteita, niin mun piti yrittää selittää lapsen isälle englanniksi, mikä on rokote. Ei siinä vielä mitään, että sä tiedät englanniks ne sanat ja taudit, mutta kun toinen ei oo ikinä saanu rokotteita, niin yrität rautalangasta vääntää, että miksi niitä pitää olla. Niin neuvolassa ei ollu minkäänlaista esitettä tai mitään paperia, ylipäänsä raskaudesta, rokotteista, mistään varhaislapsuudesta, vauvaiästä ei mistään, muuta kun suomeksi.”

Yhteiskunta vastaa myös yleisestä asenneilmapiiristä ja julkinen keskustelu voi siivittää syrjinnän ja eriarvoisuuden vähenemistä. Valinnat siinä, ketä palkataan töihin suorille televisiokanaville ja minkälaista imagoa halutaan luoda voi auttaa näitä lapsia tulevaisuudessa, kun asenneilmapiiri muuttuu vähitellen. Yksi äideistä mainitsee esimerkin omaisesti tämänhetkisen suosituksen Idols-ohjelman miespuolisen juontajan, jolla on afrikkalais-suomalainen tausta.

”En koe, että tarvitsisin tukea muualta. Jos jotain sattuisi, niin vois olla että siinä vaiheessa. Mieltii, että esimerkiksi se idolsin juontajana toimiva mies, olisi jotenkin hyvä ja haluaisi, että lapset näkee sen. Jotenkin ajattelee, että semmoiset ihmiset on hyvä näille kaikille muille.”

7.2.10 Äitien ja lasten tulevaisuus

Tulevaisuus nähtiin ensisijaisesti positiivisena. Haasteeksi koettiin lapsen kasvattaminen niin vahvaksi itsetunnoltaan, että hänellä olisi ylpeys molemmista kulttuureista ja sisäinen vahvuus kestää mahdollista eriarvoista kohtelua. Kaikki äidit olivat sitä mieltä, että asenneilmapiirin tulisi muuttua myönteisemmäksi erilaisuutta kohtaan, jotta lapsilla voisi olla hyvä tulevaisuus. Äideillä oli usko parempaan tulevaisuuteen ja he toivoivat, että siinä vaiheessa, kun heidän lapsensa ovat aikuisia, asiat ovat paremmin, eikä lapsia syrjitä heidän etnisen taustansa takia esimerkiksi työhönottotilanteessa tai asunnonhakutilanteessa.

”Tällä hetkellä koen tulevaisuuden hyvänä. Lapset pärjää, menestyy, ne on hyviä ja ahkeria. Tuntuu, että niillä on kaikki kortit käsissä. Toivoo, että ne saa semmosen ammatin, että siitä on enemmän hyötyä kun haittaa, että ne on erilaisia. Et sitä mä oon aina sanonu, että kannattais niitä juttuja nostaa esille, mitkä on niille valttikortteja. Et jos sä oot nopee juoksija tai vahva tai jotain tai jos sä oot musikaalinen, vaikka se onkin stereotypia, että afrikkalaiset on vahvoja, tai nopeita tai musikaalisia, mutta jos niillä on sieltä puolelta tulevia geenejä, niin ne voi olla monesti parempia kun muut niissä. Tai ainakin yhtä hyviä.”

Äideillä oli lastensa tulevaisuuden suhteen pelkoja. Suurin pelko oli väkivallan uhka. Väkivallan uhka koettiin vakavammaksi, jos kyseessä oli poikalapsi. Näin vastasivat myös ne äidit, joilla ei ollut omaa poikaa. Äidit olivat sitä mieltä, että poika tulee todennäköisesti kohtaamaan suuremmalla todennäköisyydellä fyysistä väkivaltaa. Sekä tyttöjen että poikien odotettiin kohtaavan henkistä väkivaltaa etnisyyden takia. Lisäksi äitejä huoletti se, miten lapsia kohdellaan työelämässä. Lapsella saattaa olla täysin suomalainen nimi ja puhelinkeskustelun perusteella ei voi lapsen etnisestä taustasta päätellä mitään, koska lapsi puhuu suomea. Äitejä huoletti se, että kun heidän lapsensa tapaa työnantajan kasvokkain, hän tulee torjutuksi. Huolenaiheeksi koettiin myös asunnon saanti.

Kohtelu yleensä pohditutti haastateltavia. Äidit kokivat pelottavaksi sen, jos lapsi häpeää kiusaamista tai huutelua eikä kerro siitä aikuisille. Yksi haastateltavista kertoi ystävänsä 13-vuotiaan pojan itsemurhasta, jossa taustalla oli ilmeisesti rasistinen koh-

telu, jota hän oli kokenut. Haastateltavat kokivat äärimmäisen tärkeäksi sen, että lapsi uskaltaa kertoa mahdollisesta kiusaamisesta aikuiselle, esimerkiksi vanhemmilleen tai opettajille koulussa. Kaikki äidit sanoivat rohkaisevansa lapsiaan kertomaan kiusaamisesta.

”Tytön kohdalla ei tarvitse pelätä niin paljon, että tulisi mukiloiduksi, kuin mitä poikien kohdalla. Vaikka olisi miten hyvä itsetunto, niin se ei aina auta, koska on olemassa sellaisia typeryksiä, ja ne kulkevat yleensä vielä ryhmissä. On olemassa se vaara, että joutuu väkivallan uhriksi, ja tietysti siinä voi käydä todella huonostikin. Pojilla on suuremmat mahdollisuudet joutua väkivallan uhriksi. Toisaalta se on voinut vähän vähentyäkin suuremmissa kaupungeissa, koska mustat, isot miehet alkoi pistää takaisin turpaan, että ne ei enää suostuneet kättelemään sitä, jos jonkun kimppuun käytiin.”

”Tavallaan on pelkoja. On siitä, mitä tuleman pitää. Tuleeko jossain vaiheessa ongelmia ulkonäön takia. Toisaalta on onnellinen, että kyseessä on tyttölapsi, ja jotenkin uskoo siihen, että tytöllä on helpompaa. Tytöt ei koe todennäköisesti koe fyysisistä väkivaltaa, henkistä voivat kokea enemmän.”

”Se on eri, jos sä oot tyttö tai poika. Siinä on tosi suuri ero. Kun oot poika, niin todennäköisesti voi tulla väkivaltaa. Uhkaamista tai muuta. Huolestuttaa omalla tavallaan. Mieltii just sitä, että pitäiskö poikien harjoitella itsepuolustusta jonkun verran. Ehkä sitten kun ekan kerran tulee, niin sit sitä joutuu rupee mieltii uudestaan. Mut ei oo lapsille kuitenkaan vielä puhunu. Jotenkin lapsille ei haluais kauheesti puhuu kaikesta sellasesta negatiivisista asioista. Ettei niistä tuu itsestä ylikriittisiä.”

”Mut kyl se silleen, nyt taas tänä syksyllä kosketti, kun mun ystävän 13-vuotias poika (afrikkalais-suomalainen lapsi) teki itsemurhan. Kyl se mietityttää. Et sä et voi tietää, mitä niitten päässä liikkuu. Et siinäkin todennäköisesti oli rasisista kyse. Et sä voi tietää lapsestas, vaikka sä luulet, ettei sille kukaan oo mitään sanonu. Monesti ne voi hävetä itsekin sitä mitä niille on sanottu, niin ne ei kerro. Et sitä mä oon aina sanonu, että niistä pitää tehdä paljon vahvempia, että ne kestää sitten. Koska ne jossain vaiheessa tulee kokee.”

Lasten tulevaisuuden kannalta tärkeäksi koettiin muut afrikkalais-suomalaiset lapset. Näiden nähtiin omaavan saman kulttuuritaustan, jonka vain he voivat jakaa. Positiiviseksi nähtiin se, että lapset tutustuvat Afrikka-yhdistyksen kautta muihin afrikkalais-suomalaisiin lapsiin, jotta he voivat jakaa mahdollisia vaikeuksia tulevaisuudessa näiden tuttujen kontaktien kanssa.

”Mutta onhan niillä sitten se sama kulttuuritausta, jonka ehkä ne voi jakaa vaan keskenään. Se on kumminkin jotain, minkä ne ymmärtää, että se on oikeasti osa niitä ja se on vaikeaa taas jonkun muun, pelkästään suomalaisen lapsen ymmärtää niitä juttuja, koska ne poikkeaa jonkun verran. Ja se on niillä se yhteinen, sitova tekijä. No, ehkä se on tietysti haaste, että niille kasvais niin vahva itsetunto ja ylpeys molemmista kulttuureista, että ei ne koskaan kokis, missään tapauksessa olevansa ainakaan huonompia tai alemmassa asemassa vaikka kuka yrittäis mitä niille vääntää. Ne tietäis sen oman arvonsa ja omien kulttuuriensa rikkaudet.”

Lapsilla nähdään olevan paine yhteiskunnallisesti ”muuttaa maailmaa” ja todistaa, että he ovat yhtä hyviä kuin muut. Koska afrikkalais-suomalaisia lapsia ja näin ollen tulevia aikuisia on suhteessa määrällisesti vähän, ovat he suurennuslasin alla. Heidän käyttäytymisensä pohjalta laaditaan uusia stereotypioita ja käsityksiä, koska he ovat uusi ”ilmiö”, josta ei ole aiempaa kokemuksellista tietoa.

”Ehkäpä nämä sitä sitten osaltaan murtaa ennakkoluuloja. Tietysti näille lapsille se luo paineita, koska ne joutuu aina ikään kuin edustamaan sitä toistakin kulttuuria. Ne joutuu raivaamaan tietä niiltä ennakkoluuloilta. Niitten on toisaalta oltava vähintään yhtä hyviä tai parempia kuin me suomalaiset. Nämä on ensimmäisen sukupolven tapauksia, joita alkaa enenevässä määrin olla. Se on aivan uutta. Ne joutuu todistamaan tavallaan sen, että ne on aivan yhtä hyviä ja fiksuja. Kyllä siinä helposti tällainen paine on.”

”Jossain määrin minusta tuntuu, että rasismi on vähentynyt. Toisaalta se on ehkä, se on olemassa, niinku tiätsä, rakenteellisesti. Ennakkoluulot on ole-

massa, työnsaanti on vaikeaa. Mitä enemmän televisiossa ja kaikkialla muualla näkyy näitä, uskon, että ne vähitellen siitä kaikkooa. Kokonaan ei koskaan. Ainahan on ihmisiä, jotka haluavat pönkittää itseään ajattelemalla, että jotkut muut olisi huonompia jollakin, millä tahansa perusteella.”

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää kahden kulttuurin kanssa elävien äitien kokemuksia äitiydestään sekä siitä, miten yhteiskunta kohtaa äidit ja onko heillä erityisen tuen tarvetta. Lisäksi halusin selvittää, kokevatko äidit, että kahden kulttuurin äitiyteen liittyy erityishaasteita. Mielestäni tutkimustehtäväni täyttyi näiltä osin.

Tutkimuksessani olen tarkastellut äitiyttä sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä. Äidit eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä, vaan he ovat yksilöitä, joiden kokemukset, tunteukset ja näkemykset todellisuudesta ovat monimuotoisia ja alati muuttuvia. Pohtiesani tutkimuskohdetta kiinnostuin äitien vähemmistöistä ja ydinperhemallista poikkeavista perhejärjestelyistä. Vuori (2003, 50) toteaa, että kaikki ydinperhemallista poikkeavat kotitaloudet ja perhejärjestelyt on historian kuluessa vuorollaan leimattu poikkeaviksi ja potentiaalisesti ongelmallisiksi lapsen normaalille ja hyvälle kehitykselle. Perheideaali kahden sukupuolen ja sukupolven perheestä ohjaa vahvasti sosiaalipolitiikkaa, asenteita, talouselämää ja ammatillisia käytäntöjä. Yksinhuoltajaperheet, uusperheet ja perheet, joissa on adoptiolapsia ovat esimerkiksi näitä perheideaalista poikkeavia perhemalleja. Minua kiehtoivat tutkimuskohteena tästä ydinperhemallista poikkeavat kaksikulttuuriset perheet ja erityisesti äidin positio näissä perheissä. Verrattain uusi yhteiskunnallinen ilmiö Suomessa herätti mielenkiintoni ja päätin tutkia suomalaisäitejä, jotka ovat valinneet kumppanikseen ja lapsensa isäksi ulkomaalaisen miehen.

Omassa tutkimuksessani tulin siihen lopputulokseen, että tutkimukseni äitejä ei leimata yhteiskunnallisesti potentiaalisesti ongelmallisiksi. Kaksikulttuurinen äitiys tuntuu olevan hyväksyttyä, vaikkakin herättää joissain kanssaihmissä ihmetystä ja osin negatiivisia tunteita. Ristiriitaista on se, että äidit eivät ole kokeneet syrjintää lapsen etnisyyden perusteella, mutta afrikkalainen mies puolisona aiheuttaa useimmiten paheksuntaa ja äidit kokevat tulevansa leimatuiksi niin kutsutuksi toisen luokan kansalaisiksi. Puuronen (2003, 193–194) nimittää tämänkaltaista ihmisten käyttäytymistä arkipäivän rasismiksi. Kyseessä on joukko arkielämän ilmiöitä, jotka sisältävät rasistisia piirteitä, esimerkiksi käytetyt käsitteet, vitsit sekä kasvokkaisen vuorovaikutuksen eleet ja ilmeet. Rasistiset käytännöt ovat niin kiinteä ja vahva osa valtaväestön käyttäytymistä, että niitä on vaikeaa enää havaita rasistisiksi. Valtaväestöön kuuluvat soseeruvat näihin käytäntöihin kasvaessaan kulttuurinsa jäseniksi. Arkielämän rasismi

tuottaa etnisten ryhmien välisiä valtasuhteita, joissa määritellään, kuka on ”ylempi” ja ”parempi” ihminen. Suomalaiset määrittelevät näin itsensä ”ylemmiksi” ja ”paremmiksi” suhteessa naisiin, joilla on valtaväestöstä poikkeava puoliso.

Äidin roolin rakentaminen on haasteellista kaksikulttuurisessa äitiydessä. Perhemalli ja perheen jäsenten roolit ovat vahvasti kulttuurisidonnaisia. Laurila (1996, 45) toteaa, että äidin ja lapsen välinen suhde ei kehity tyhjiössä. Siihen vaikuttavat yhteiskunnan aatteet ja se historiallinen aika, jona suhde luodaan. Jokainen äiti käy vuoropuhelua kulttuurivirtausten ja kasvatusaatteiden kanssa luodessaan omaa äidin rooliaan ja tehdessään kasvatusvalintoja. Usein on niin, että edellisten sukupolvien mallit äitiydestä ovat ristiriidassa uuden sukupolven äitien aatteiden kanssa. Kaikissa kulttuureissa on yleisesti hyväksytyjä kasvatusaatteita, jotka vaikuttavat yksityisen kasvattajan tavoitteisiin joko tietoisesti tai tiedostamatta. Oman tutkimukseni äidit joutuvat kamppailemaan äidin roolia luodessaan sekä suomalaisten kasvatusaatteiden että afrikkalaisten kasvatusaatteiden kanssa.

Suomalainen yhteiskunta aatteineen luo äitiyden uskomuksia, jotka ovat pysyneet samankaltaisina vuosikausia. Uskomuksissa oma äiti on tärkein hoivan ja rakkauden antaja lapselleen. Koti nähdään lapselle parhaana kasvualustana. Vaikka suomalaisessa arjessa on mitä erilaisimpia perhekäytäntöjä, on äidin tärkeydellä vankka asema ihmisten ajattelussa. (Katvala 2001, 90–91.) Suomalaisessa yhteiskunnassa korostetaan isän rooli tärkeyttä lapsen elämässä ja kasvatusvastuuta jaetaan perheissä. Siksi onkin ristiriitaista, että sekä suomalaiset miehet että naiset pitävät äidin roolia isän roolia tärkeämpänä uskomusten tasolla. Afrikkalaisessa perheessä perheen jäsenten roolit ovat selkeät sekä uskomusten tasolla että käytännössä.

Helander, Vaaramo ja Vallisaari (1996, 12–13) toteavat, että afrikkalaisessa perheessä kaikki tietävät, mitä muut heiltä odottavat ja mikä on heidän paikkansa yhteisössä. Mies on perheen pää ja hänen sanansa on laki. Vaimo kunnioittaa miestään ja lapset kunnioittavat vanhempiaan. Naisen tärkein tehtävä on afrikkalaisen perinteisen ajattelun mukaan lasten synnyttäminen. Äidin tehtäviin kuuluu lasten hoitaminen, ruuan valmistaminen ja muu kodin hoito. Tutkimukseni äidit korostivat, että päävastuu lapsen kasvatuksesta ja hoivan antamisesta jää äideille. Myös afrikkalaisen kulttuurin välittäminen jää äitien tehtäväksi, koska afrikkalaismies näkee lapsesta huolehtimisen ja lapsen kasvattamisen äidin tehtäväksi afrikkalaisen perhemallin mukaisesti, eikä koe

afrikkalaisen kulttuurin välittämistä lapselleen erityistehtäväkseen. Uskon tutkimukseni pohjalta, että kulttuurierot perhemallista ja perheen jäsenten rooleista vaikuttavat siihen, miten suomalaisnainen ja afrikkalaismies ylipäänsä käsittävät kaksikulttuurisen perheen ja äidin ja isän tehtävät.

Haastateltavat kuvasivat, että kaksikulttuurinen äitiys on vaativaa juuri sen vuoksi, että sekä suomalaisuuden että afrikkalaisuuden opettaminen on äidin tehtävä. Haastateluissa kävi ilmi, että äidit eivät koe tarvitsevansa yhteiskunnan järjestämää erityistukea tilanteessaan. Paras tuen muoto ovat äidit, jotka ovat samassa tilanteessa kuin he itse. Myös paikkakunnan afrikkalainen yhteisö sekä Afrikka-yhdistys tukee äitejä afrikkalaisen kulttuurin välittämisessä. Äidit eivät mainitse lasten isiä tukijoiksi kahden kulttuurin äitiydessä. Tämä saattaa selittyä sillä, että äidit olivat yksinhuoltajia tutkimushetkellä. Osaselitys voi myös olla afrikkalainen perhemalli, jossa isän rooli ei ole niin keskeisessä asemassa.

Äidit kokivat haasteeksi myös sen, miten paljon suvaitsevaisuutta kaksikulttuurisuus vaatii. Haastateltavat kertoivat, että heidän on ymmärrettävä, että lapsesta ei voi kasvattaa suomalaista, koska lapsi ei ole täysin suomalainen. Äidit kokivat haasteellisen suvaitsevaisuuden afrikkalaista kulttuuria kohtaan ja kulttuurien tasapainottamisen sekä sen, että osaisivat opettaa lapsensa arvostamaan molempia kulttuureja. He toivat myös esille sen, että he eivät itsekään välttämättä tiedä tai voi opettaa joitain asioita, joten heidän kykynsä välittää afrikkalaista kulttuuria lapsilleen on rajallinen.

Äidit kokevat, että kaksikulttuurisiin lapsiin ei osata suhtautua luontevasti. Lapset saavat osakseen huomiota, joka keskittyy heidän erilaisuuteensa. Lapsia ihastellaan heidän afro-hiustensa, pitkien silmäripsiensä ja kauniin ruskean ihonsa takia. Äidit kokevat ahdistavaksi kanssaihminen käyttäytymisen, koska lapsen henkilökohtainen tila unohdetaan ja lapsen erilaisuus tuntuu oikeuttavan lapsen kosketteluun ja ihasteluun julkisilla paikoilla. Vaikka ihmiset tarkoittavat hyvää, on liiallinen lapsen huomiointi ahdistavaa sekä lapselle että äidille. Huolenaiheena äiteillä on myös se, että lasta huomioidaan ja ihastellaan hänen lapsuutensa ajan, ja kun hän tulee murrosikänsä, häntä aletaan syrjiä ja kohdella rasistisesti. Lapsi putoaa korkealta ja kokee tässä tapauksessa identiteetikriisin, jolloin hänen on uudelleenmääriteltävä itsensä.

Monet kanssaihmiset ovat kysyneet äideiltä, mistä he ovat adoptoineet lapsen. Ihmisillä on edelleen tietty, vahva stereotyyppinen kuva siitä, miten lapsen on täytynyt tulla maahan. Äidit ovat kokeneet osin negatiivisia asenteita kertoessaan, että lapsi on hänen biologinen lapsensa. Ihmisten mielessä tuntuu olevan sellainen ajatus, että adoptio on hieno asia ja ehdottoman altruistinen teko. Lapsi on pelastettu köyhistä oloista tänne hyvinvointivaltioon ja hänellä on nyt parempi tulevaisuus. Kun äidit kertovat, että lapsi ei olekaan adoptoitu, joidenkin ihmisten mielipide muuttuu heitä kohtaan. Ei ole myöskään lapselle terveellistä kuulla, että ihmiset luulevat hänen olevan adoptiolapsi. Kun lapsi alkaa ymmärtää, mitä adoptio tarkoittaa, hänen voi olla vaikeaa ymmärtää, miksi joku luulisi näin. Tämähän sisältää ajatuksen siitä, että lapsen äiti ei olisikaan lapsen oma äiti, mikä on lapsen psyykelle vaikea asia käsittää.

Huttunen, Rastas & Löytty (2005, 22) toteavat, että yhteiskunnan monikulttuurisuus määrittyy sen mukaan, millaisista toimijoista ja kulttuureista se koostuu. Näin kunkin yhteiskunnan monikulttuurisuus on sidottu tiettyyn historialliseen aikaan ja niihin päätöksiin, mistä maista pakolaisia ja turvapaikanhakijoita otetaan. Suomeen on tullut pakolaisia muun muassa Chilestä, Vietnamista, entisen Jugoslavian maista, Irakista, Iranista, Afganistanista ja Somaliasta. Myös Suomen alkuperäisvähemmistöt määrittävät juuri Suomelle ominaista monikulttuurisuutta. Monikulttuurisuus muotoutuu tulevaisuudessa myös seka-liittojen myötä, joiden määrä kasvaa koko ajan.

Suomalainen yhteiskunta määrittelee yleisen asenneilmapiirin, joka on kehys sille, miten erilaisuutta kohdataan ja miten ihmisiä kohdellaan. Median vastuu on myös suuri. Se, minkälaisia ohjelmavaihtoehtoja suuret kanavat tekevät ja ketä palkataan esimerkiksi juontajiksi vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin. Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala (2002, 30) muistuttavat, että on tärkeää huomata, etteivät rasistiset asenteet, rasistinen toiminta tai syrjintä voi esiintyä ilman kansakunnan yleisen ilmapiirin ja kulttuurin, politiikan ja median antamaa hyväksyntää ja tukea. Rasistiseen toimintaan syyllistyvät ihmiset tukeutuvat ajatusten ja mielikuvien varastoon, joka heijastaa koko kansakunnan yleistä mielipidettä. Tutkimuksessani äidit pitivät tärkeänä, että media, lähinnä televisio tuo positiivisesti esille etnisen taustan omaavia työntekijöitä. Muiden etnisen taustan omaavien ihmisten näkeminen televisiossa on hyväksi lapselle hänen identiteettiään ja itsetuntoaan ajatellen. Se on äitien mielestä tärkeää myös yleisen asenneilmapiirin vuoksi, jotta suomalaiset tottuvat näkemään erilaisia ihmisiä ja pitämään heistä.

Tutkimuksessani äidit kokivat, että yhteiskunnallisesti rasismi ei ole heidän mielestään laaja-alainen ongelma, koska siinä tapauksessa syrjintä ja rasismin kokeminen olisi jokapäiväistä. Rasismi on tiettyjen järjestöjen ja yksittäisten ihmisten ajatusmaailmassa ja käytännön teoissa mukana. Lastensa tulevaisuuden suhteen äidit mainitsivat huolenaiheikseen työpaikan ja asunnon saannin sekä rasismin ja väkivallan kohteeksi joutumisen. Väkivallan kohteeksi joutuminen huoletti äitejä etenkin poikalapsen kohdalla. Joronen & Salonen (2006, 40) valottavat uusimpia tilastoja rasistisista rikoksista, joiden mukaan noin 70 prosenttia kaikista rasistisista rikoksista kohdistuu ulkomaalaisiin tai ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin, eli uhrin kansalaisuus tai syntymämaa on muu kuin Suomi tai vanhemmista ainakin toinen on ulkomaalainen. Äitien pelko on siis tilastojen valossa aiheellinen.

Huttunen, Rastas & Löytty (2005, 23–24) toteavat, että monikulttuurisuus asettaa haasteita sekä yhteiskunnalle että instituutioille. Yhteiskunnan tasolla on pohdittava, minkälaista monikulttuurisuuspolitiikkaa harjoitetaan, jotta rasismia voidaan vähentää ja konflikteja valtaväestön ja vähemmistöjen välillä välttää. Instituutiotasolla on otettava huomioon eri kulttuurien kohtaaminen työskentelyssä. Esimerkiksi poliisilaitoksen sekä sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten on rakennettava ammattilaisuuttaan uudelleen monikulttuurisempaan suuntaan. Äidit mainitsevat, että sosiaali- ja terveysalan sekä koululaitoksen ja päivähoidon ammattilaisten käyttäytyminen on aina ollut heitä kohtaan asiallista. Äidit kokivat, että he eivät ole kokeneet syrjintää, mutta tiedonpuute vaikuttaa välillä ammattilaisten käyttäytymiseen. Neuvoloissa ei ole vieraskielisiä esitteitä vauvanhoitoon ja lapsen kehitykseen liittyvistä asioista, terveydenhoitajat eivät muista mainita d-vitamiinin käytöstä ja vanhempia epäillään virheellisesti lastensa pahoinpitelystä, kun kyseessä on afrikkalaisille ominainen mogolian spot-syntymämerkki, joka vaikuttaa mustelmalta.

Suomalainen yhteiskunta tukee erilaisuuden hyväksymistä monin eri keinoin. Lainsäädännöllisesti huomionarvoisena voidaan pitää kotouttamislakia sekä tasavertaisuuslakia, joiden avulla todennetaan ennakkoluulojen vähentämistä ja ulkomaalaistaustan omaavien ihmisten oikeuksia. Maahanmuuttopolitiikka sekä pakolaispolitiikka pidetään avoimesti kansalaisten tiedossa ja kansalaisille painotetaan asian tärkeyttä julkisesti. Erilaiset ulkomaalaisten perustamat järjestöt ja yhdistykset, joilla he pyrkivät

vahvistamaan omaa kulttuuriaan ja osin tiedottamaan omasta ryhmästään valtaväestölle ovat yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä ja tuettuja toiminnan muotoja.

Tutkimukseni valottaa osaltaan tämänhetkisen yhteiskunnan tilaa suvaitsevaisuuden ja erilaisuuden hyväksymisen näkökulmasta. Tulokset auttavat hahmottamaan tämän hetken ja etenkin tulevaisuuden ammattilaisia niin sosiaali- ja terveysalalla kuin myös kouluissa ja päivähoitossa miten toteuttaa ammatillisuuttaan ja etenkin kehittää sitä. Kaksikulttuuriset perheet ja kaksikulttuuriset lapset ovat lisääntymässä maahanmuuton seurauksena, seka-liittoja solmitaan ja niistä syntyy lapsia, joista suomalaisilla ammattilaisilla on verrattain vähän kokemusta. Suvaitsevaisuus näitä perheitä ja lapsia kohtaan ei tutkimukseni mukaan näytä olevan aina helppoa. Äidit mainitsivat, miten näiden lasten lapsuus menee helposti ihailun kohteena ollessa, mutta kasvaessaan nämä lapset ovat vaarassa jäädä rasismien hampaisiin.

Jatkotutkimushaasteeksi näkisin mielenkiintoiseksi selvittää, miten näitä kahden kulttuurin lapsia todellisuudessa kohdellaan, kun he ovat aikuisia. Kokevatko he syrjintää vai ovatko he lunastaneet paikkansa enemmän suomalaisina kuin afrikkalaisina jäseninä yhteiskunnassa? Onko heillä mahdollisuus olla ylpeitä molemmista kulttuureistaan ja mikä mahdollisesti rajoittaa tätä ylpeyttä? Miten heitä kohdellaan työelämässä? Jatkotutkimushaasteena olisi mielenkiintoista selvittää myös se, miten äidit kokisivat yhteiskunnan suhtautumisen heihin äiteinä, mikäli haastattelu toteutettaisiin siinä vaiheessa, kun heidän lapset olisivat aikuisia. Jatkotutkimushaasteeksi näkisin myös sen selvittämisen, miten erilaisia tuloksia saataisiin, mikäli kyseessä ei olisi pelkästään yksinhuoltajaaideistä koostuva tutkimusjoukko. Tulisiko isän rooli eri tavalla esille? Kokisivatko äidit isän tuen antajana kaksikulttuurisen äitiyden erityishaasteissa eri tavalla?

Toteutin tutkimukseni kvalitatiivisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua. Teemahaastattelun koin hyväksi menetelmäksi ja sain runsaasti tietoa kaikista teemoista. Äitiys-teemassa äitiyden tarinan tarkoitus oli johdatella haastateltavat aiheeseen ja tutustua heidän elämäntilanteeseensa ja luoda hyvä ilmapiiri. Täsmällisemmät kysymykset äitiyteen liittyvistä peloista, ympäristön ja yhteiskunnan suhtautumisesta äiteihin sekä kahden kulttuurin äitiyteen liittyvistä erityishaasteista toivat tutkimustehtävien kannalta tarvittavaa tietoa esille. Muut teemat ja apukysymykset olin valinnut tutkimustehtäviä ajatellen mielestäni erittäin hyvin. Sain teemo-

jen kautta kattavia vastauksia tutkimuskysymyksiini. Olisin toivonut, että tutkimusaineisto olisi ollut suurempi. Alun perin tarkoituksena oli haastatella viittä äitiä. En ole varma, olisinko kuitenkin hyötynyt suuremmasta aineistosta, koska haastateltuani näitä kolmea äitiä havaitsin, että vastaukset olivat hyvin samankaltaisia.

Tutkimusprosessi oli mielenkiintoinen kokemus ja opin prosessin aikana paljon uutta. Opin hakemaan tietoa useista eri lähteistä, tarkastelemaan lähdetietoa kriittisesti, yhdistelemään teoriaa ja käytäntöä tavalla, jota en ollut aikaisemmin kokeillut sekä tekemään tutkimusta. Tutkimuksen tekemisestä opin vaiheittaisen työskentelyn tärkeyden, ajankäytön realistisen suunnittelun sekä kriittisen tarkastelun merkityksen tutkimuksen kannalta. Ammatillista kasvua ajatellen opin tutkimusprosessin aikana paljon eettisyydestä ja sen tärkeydestä sekä tutkimusta tehdessä että yleensä sosiaalialan ammattilaiseksi valmistumisen kynnyksellä. Mikäli tekisin uuden tutkimuksen, varaisin enemmän aikaa ja muutamia kriittisiä silmäpareja, jotka voisivat kommentoida työtäni koko prosessin ajan. Tekisin mielelläni töitä parin kanssa tulevaisuudessa, koska silloin sekä tutkimusprosessia että omaa ammatillista kasvuaan voi peilata toisesta alan ammattilaisesta.

LÄHTEET

Afrikka. 2006. Viitattu 13.11.2006. Wikipedian sivusto.
[Http://fi.wikipedia.org/wiki/Afrikka.](http://fi.wikipedia.org/wiki/Afrikka)

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uud. p. Tampere: Vastapaino.

Arteva, S. 2000. Rakastuin ulkomaalaiseen. Myötä- ja vastoinikäymiset kahden kulttuurin parisuhteissa. Jyväskylä: Gummerus.

Forsander, A. & Ekholm, E. 2001. Etniset ryhmät Suomessa. Teoksessa Monietnisyyys, yhteiskunta ja työ. Toim. A. Forsander, E. Ekholm, P. Hautaniemi, A. Ali, A. Alitolppa-Niitamo, E. Kyntäjä & N. Quoc Cuong. Helsinki: Yliopistopaino, 84–113.

Hautaniemi, P. 2001. Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa Monietnisyyys, yhteiskunta ja työ. Toim. A. Forsander, E. Ekholm, P. Hautaniemi, A. Ali, A. Alitolppa-Niitamo, E. Kyntäjä & N. Quoc Cuong. Helsinki: Yliopistopaino, 12–30.

Helander E., Vaaramo R., Vallisaari M. 1996. Kulttuurien käsikirja. Porvoo: WSOY.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1988. Teemahaastattelu. 4.p. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Hiv and aids in Africa. 2006. Viitattu 10.11.006. Avertin sivusto.
[Http://www.avert.org/aidsinafrica.htm.](http://www.avert.org/aidsinafrica.htm)

Huttunen, L. 2005. Etnisyys. Luokittelusysteemejä ja elettyä yhteisöllisyyttä. Teoksessa Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Toim. L. Huttunen, O. Löytty & A. Rastas. Jyväskylä: Gummerus, 117–160.

Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. 2005. Suomalainen monikulttuurisuus. Paikallisia ja yllärajoitettuja suhteita. Teoksessa Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Toim. L. Huttunen, O. Löytty & A. Rastas. Jyväskylä: Gummerus, 16–40.

Ikäläinen, S., Martiskainen, T. & Törrönen, M. 2003. Mangopuun juurelta kuusen katveeseen. Asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Vantaa: Dark.

Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Vesala, T. 2002. Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. Tampere: Gaudeamus.

Joronen, M. & Salonen, A. 2006. Rasismi ja etninen syrjintä – Ajatuksia ja tekoja. Teoksessa Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2005. Toim. A. Salonen & S. Villa. Helsinki: Ihmisoikeusliitto, 15–73. (cosmoprint)

Jyllands-Posten Muhammed cartoon controversy. 2005. Viitattu 26.1.2007. Wikipedian sivusto. [Http://en.wikipedia.org/wiki/Jyllands_Posten_Muhammad_cartoons_controversy.](http://en.wikipedia.org/wiki/Jyllands_Posten_Muhammad_cartoons_controversy)

Kaartinen, M. 2004. Neekerikammo. Kirjoituksia vieraan pelosta. Keuruu: Otava.

- Katvala, S. 2001. Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteen laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kirjapaino/Jyväskylä University Printing House.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1996. Suomalainen kansanluonne. Teoksessa Olkaamme siis suomalaisia. Toim. P. Laaksonen & S-L. Mettomäki. Pieksämäki: Kirjapaino Raamatutalo, 216–225.
- Kirkko ja perhe. 2005. Viitattu 22.11.2006. Kirkkohallituksen perheasiain yksikön sivusto. [Http://www.evl.fi/kkh/to/kpk/kans.htm](http://www.evl.fi/kkh/to/kpk/kans.htm).
- L 9.4.1999/493. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Viitattu 28.11.2006. Valtion säädöstietopankki Finlex. <Http://www.finlex.fi>, ajantasainen lainsäädäntö.
- Laurila, A. 1996. Äiti ja tytär vallan ja rakkauden kehissä. Juva: WSOY.
- Lehtonen, M. & Löytty, O. 2003. Miksi erilaisuus? Teoksessa Erilaisuus. Toim. M. Lehtonen & O. Löytty. Jyväskylä: Gummerus, 7–17.
- Lewis, R. 2006. When cultures collide. Leading across cultures. 3.p. WS Bookwell.
- Orjuus. 2006. Viitattu 15.11.2006. Wikipedian sivusto. <Http://fi.wikipedia.org/wiki/Orjuus>.
- Puuronen, V. 2003. Arkipäivän rasismi Suomessa. Teoksessa Monenkirjava rasismi. Toim. R. Simola & K. Heikkinen. Saarijärvi: Gummerus, 193–210.
- Suomen vastaanottamat pakolaiset alkuperämaahan mukaan vuosina 1991–2006. Viitattu 6.3.2006. Työministeriön sivusto. <Http://www.mol.fi/mol/fi/index.jsp>.
- Suomen vastaanottamat pakolaiset. 2005. Viitattu 22.11.2006. Työministeriön sivusto. Http://www.mol.fi/mol/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/02_pakolaiset/index.jsp.
- Suomi. 2006. Viitattu 16.11.2006. Wikipedian sivusto. <Http://fi.wikipedia.org/wiki/Suomi>.
- Söderling, I. 1999. Perheitä meiltä ja muualta. Suomalaisten näkemyksiä omista ja maahanmuuttajien perheistä. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Trux, M-L. 1999. Kulttuurisensitiivisyys ja psykologinen ”toisen” arviointi. Kertomuksia kulttuurien kohtaamisista. Teoksessa Kulttuuri ja psykologia. Toim. J. Ihanus. Helsinki: Yliopistopaino, 181–124.
- Turvapaikanhakijat ja päätökset 2000–2005. Viitattu 23.11.2006. Ulkomaalaisviraston sivusto. <Http://www.uvi.fi/netcomm/content.asp?article=2003>.
- Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Toim. H. Forsberg & R. Nätkin. Helsinki: Yliopistopaino, 39–63.

Väestörakenne 2005. 2005. Viitattu 22.11.2006. Tilastokeskuksen sivusto.
[Http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html](http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html).

LIITE

Liite 1: Teemahaastattelurunko äideille

TEEMAHAASTATTELURUNKO ÄIDEILLE

1. TAUSTATIEDOT

- Ikä
- Perhesuhteet (avo-/avioliitto, yksinhuoltaja, lapset, lasten iät)
- Asuminen (vuokra/omistusasunto)
- Koulutustausta, työtilanne

2. ÄITIYS

- Oma tarinasi äitinä: raskausajan ja synnytyksen kokemukset: Kuvaile tilannetta, jolloin sait tietää odottavasi lasta. Miten valmistauduit lapsen saamiseen? Millaisena aikana muistat raskausajan? Kuvaile tuntemuksiasi vauvan synnyttyä? Millaisia pelkoja sinulla oli tulevasta äitiydestä? Millaiseksi koet äitiyden tällä hetkellä?
- Kokemus yhteiskunnan ja ympäristön suhtautumisesta ja asenteista sinuun äitinä: Miten sinuun suhtauduttiin? –Raskausaikana, vauvan synnyttyä, lapsen kasvaessa? Miten perhe, sukulaiset ja ystävät suhtautuivat?
- Äitiyden erityishaasteet: Millaisia erityishaasteita liittyy kahden kulttuurin äitiyteen? (erittele lapsen ikätason mukaisesti)

3. KULTTUURI

- Kulttuurin merkitys arjessa: Afrikkalaisuus ja suomalaisuus.
- Millaisiksi koet afrikkalaiset kontaktit lapsesi elämää ajatellen? (sukulaiset, ystävät, naapurit jne.)
- Mitä kulttuurisia arvoja ja tapoja toivoisit lapsesi omaksuvan afrikkalaisesta kulttuurista?

- Mitä kulttuurisia arvoja ja tapoja toivoisit lapsesi omaksuvat suomalaisesta kulttuurista?

4. ETNINEN SYRJINTÄ JA RASISMI

- Kokemus yhteiskunnan ja ympäristön suhtautumisesta ja asenteista afrikkalais-suomalaiseen lapseen
- Lapseen kohdistuva etninen syrjintä arjessa: Kuvaile tilannetta, jossa lapsesi on kokenut etnistä syrjintää?
- Äitiin kohdistuvat syrjinnän kokemukset lapsen etnisyyden perusteella: Kuvaile tilannetta, jossa olet kokenut tulevasi syrjityksi lapsesi etnisyyden perusteella? Kenen kanssa haluaisit keskustella etnisestä syrjinnästä? Miksi juuri tämän henkilön/ näiden henkilöiden kanssa?

5. TUKI

- Sosiaalinen verkosto: Kuka sinua tukee äitinä erityishaasteissa?
- Vertaistuen merkitys: Onko omassa tilanteessasi vertaistuella merkitystä? Mitä haluaisit sanoa äidille, jolla on samanlainen elämäntilanne kuin sinulla?
- Minkälaista tukea kaipaisit ja keneltä? Raskausaikana, vauvan synnyttyä, lapsen kasvaessa?

6. TULEVAISUUS

- Millaiseksi koet tulevaisuutesi tämän lapsen/näiden lasten äitinä?
- Millaiseksi koet lapsesi tulevaisuuden Suomessa?
- Onko sinulla erityishuolenaiheita lapsesi tulevaisuutta ajatellen?

